

**UCHWAŁA NR LXXIX/507/23
RADY GMINY DUSZNIKI**

z dnia 30 maja 2023 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy
Duszniki na lata 2023-2026 ”.**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2, pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 z późn. zm.) oraz art. 87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 poz. 840 z późn. zm.), po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Duszniki na lata 2023-2026 ”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Duszniki.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady

Marek Liszkowski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DUSZNIKI NA LATA 2023-2026

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski, Marta Danielska
gez2.wroclaw@gmail.com

STYCZEŃ 2023

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	16
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Duszniki ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	19
5.2.1. Charakterystyka gminy	19
5.2.2. Historia obszaru Gminy Duszniki	20
5.3. Charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego.....	20
5.3.1. Dziedzictwo materialne Gminy Duszniki.....	21
5.3.2. Zabytki archeologiczne.....	24
5.4. Elementy dziedzictwa niematerialnego Gminy Duszniki.....	29
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	30
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	32
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	32
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	41
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	43
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	45
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	47
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	48
9.1. Dotacje.....	49
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	51
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	53
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	54
10. Bibliografia.....	56
11. Spis tabel	56
12. Załączniki	57

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Duszniki na lata 2023-2026 (GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środków unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Duszniki na lata 2015-2018, który został przyjęty uchwałą nr IV/20/15 Rady Gminy Duszniki z dnia 27 stycznia 2015 r. oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Duszniki na lata 2019-2022 który został przyjęty uchwałą Uchwały nr IX/54/19 Rady Gminy Duszniki z dnia 28 maja 2019 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie

zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81**: „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327z późn. zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (t. j. Dz.U. 2021 poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz.731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa

Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. nr 24 poz. 181);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (Monitor Polski z 2019 r., poz. 808).

Głównym celem Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z wyznaczonych kierunków działań jest wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. Ważne też jest budowanie wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym i regionalnym, merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

Wśród określonych zadań edukacyjnych wskazano między innymi: szkolenia w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz szkolenia w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego.

Zaplanowane zostało również wydanie zaktualizowanej wersji podręcznika Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach oraz rozbudowę portalu informacyjnego dla samorządów – www.samorząd.nid.pl.

Program zakłada powołanie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa pięciu centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych w gminach. Centra te będą odpowiedzialne za przeprowadzenie pilotażowych szkoleń dla gmin w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego. Do ich zadań należeć ma również wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji bądź zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji.

Zadania, w których bezpośrednią grupą docelową są samorządy, stanowią tylko część ogółu zadań określonych w Programie. Spośród pozostałych warto wymienić te, które także będą realizowane na terenie konkretnych gmin, powiatów czy województw, jak na przykład archeologiczne badania powierzchniowe, rejestracja zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, warsztaty edukacyjne w szkołach czy wydarzenia popularyzatorskie oparte na pracy wolontariuszy dofinansowywane z programu „Wspólnie dla dziedzictwa”.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych

obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.

- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziała odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Duszniki wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024, Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania;
- powiatowym: w powiecie szamotulskim nie ma obecnie obowiązujących dokumentów, które powiązane są z zabytkami.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 został przyjęty uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2022 r., poz. 58).

Podstawowym zadaniem Programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie przedstawione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego oraz przedstawiony został w formie tabelarycznej zasób zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, a także znajdujących się w ewidencji zabytków będące w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkich Samorządowych Jednostek Organizacyjnych.

W Programie wyznaczono pięć celów wraz z zadaniami oraz podmioty odpowiedzialne za realizację zadań, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:
 Cel 1: Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego.

Kierunki działania:

1. Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków.
2. Wspieranie ochrony zabytków archeologicznych.

3. Popularyzowania działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
  4. Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Cel 2: Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat.
3. Stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel 3: Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa.

Kierunki działania:

1. Wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne.
2. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
3. Wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.

Cel 4: Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Kierunki działania:

1. Włączania zabytków w procesy gospodarcze.
2. Włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel 5: Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

Kierunki działania:

1. Udostępnianie obiektów zabytkowych.
2. Wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

GPONZ nawiązuje w wielu aspektach do tych założeń.

• Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku została przyjęta uchwałą nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne te stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym, również poprzez zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wyznaczono – wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego

Zadaniem Samorządu Województwa będzie wzmacnianie tożsamości regionalnej przez odwoływanie się do tradycji i osiągnięć, jak też kultywowanie najlepszych wartości zarówno poprzednich jak i współczesnych pokoleń. Wyzwaniem jest nie tylko pielęgnowanie poczucia polskości i umacnianie regionalizmu wśród Wielkopolan, ale także promowanie specyfiki i osiągnięć Wielkopolski, zarówno w kraju jak i zagranicą. Samorząd Województwa będzie pełnić funkcje inicjującą i koordynującą w procesie propagowania wartości europejskich, jako ważnego elementu kształtowania świadomości obywatelskiej i kulturowej mieszkańców całego regionu.

W Strategii wyodrębniono cele strategiczne oraz przypisano im cele operacyjne i kluczowe kierunki interwencji. Poniżej wskazano te, które powiązane z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny 2. Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu.

Cel operacyjny 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu

Kluczowy kierunek interwencji: Wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury

Dla wzmocnienia potencjału kulturowego Samorząd Województwa za istotne uznał tworzenie przestrzeni do poszukiwań i inspiracji, miejsc spotkań dla różnych grup społecznych, gdzie dokonuje się

edukacja kulturalna – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji, zdolności do twórczego i innowacyjnego myślenia. Wzmocnienie potencjału kulturowego to także zwiększenie udziału mieszkańców w szeroko rozumianej ofercie spędzania czasu wolnego i współdecydowaniu o przestrzeni publicznej. W Wielkopolsce, w rozwoju przemysłu czasu wolnego dużą rolę będzie odgrywać także odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich (m.in. w rozwoju turystyki) oraz szlaków turystyki kulturowej.

W dokumencie wyznaczone pakiety działań także dla obszaru dziedzictwo kulturowe. Podkreślono, że Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

1. Rozwój wielkopolskich instytucji kultury. Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.
2. Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski – Wielkopolska jest regionem o zróżnicowanym potencjale turystycznym opartym przede wszystkim na jej warunkach naturalnych oraz historycznych. Urozmaicone walory regionu pozwalają na rozwój na jego terenie turystyki kulturowej, w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe kolei wąskotorowej, turystyki przyrodniczej, wiejskiej, aktywnej i biznesowej. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

1. Wielka Pętla Wielkopolski – jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.
2. Wielkopolska BIKE – Rosnąca popularność roweru jako środka transportu w codziennych dojazdach miejskich oraz turystyki długodystansowej stanowi podstawę do realizacji projektu Wielkopolska BIKE. Celem projektu jest stworzenie systemu tras rowerowych przebiegających przez województwo wielkopolskie, nawiązujących do istniejących i planowanych asfaltowych tras rowerowych w gminach (sieć lokalna) oraz sąsiednich województwach (włączenie się w sieć transgraniczną).

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania został przyjęty uchwałą nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r.

Jest to jeden z podstawowych dokumentów wyznaczających kierunki rozwoju regionu jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Dokument określa najistotniejsze uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa, model rozwoju przestrzennego, politykę przestrzenną i rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, obejmujące wszystkie zagadnienia istotne dla planowania przestrzennego.

W Planie omówiono szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego, które stanowi ważny element struktury przestrzennej krajobrazu Wielkopolski. Jest świadectwem historii, wpływającym na jakość życia

lokalnych społeczności. Zintegrowana ochrona środowiska kulturowego oraz kompleksowe gospodarowanie całym krajobrazem umożliwi harmonijny i zrównoważony rozwój, wpływa na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjności miast, miasteczek i obszarów wiejskich. Zasoby kulturowe województwa wielkopolskiego wpływają na kształtowanie tożsamości narodowej i regionalnej. Wykorzystanie historii, zabytków i tradycji podkreśla odrębność kulturową i istnienie regionalnej różnorodności. Ochrona wartości dziedzictwa kulturowego oraz oparte na niej działania na rzecz pielęgnowania i kształtowania tożsamości wymaga wskazania obszarów ochrony krajobrazu kulturowego.

W Planie wyznaczono granice obszaru ochrony krajobrazu kulturowego, dla którego zostały włączone gminy, w obrębie których znajdują się:

- a) obszary, na których zachowały się obiekty lub obszary o specyficznych i charakterystycznych cechach dla miejscowej tradycji budowlanej, osadniczej i gospodarczej.
- b) obszary, na terenie których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Na terenie Wielkopolski szlakami o znaczeniu międzynarodowym są: Droga św. Jakuba, Europejski Szlak Cysterski, Europejski Szlak Romański; szlakami o znaczeniu krajowym: unikatowy w skali kraju Szlak Piastowski oraz Szlak Bursztynowy; szlakami o znaczeniu regionalnym: trakt Królewsko – Cesarski, Trasa Kórnicka, Wielkopolski Szlak Wiatraczny, Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonki oraz Podziemna Trasa Turystyczna Kopalni Soli w Kłodawie,
- c) obszary występowania cech charakterystycznych dla grup regionalnych.

W granicach obszaru znalazły się gminy, na terenie których znajdują się wyżej wymienione obiekty i obszary cenne kulturowo. Ze względu na specyfikę przedmiotów ochrony wyznaczony obszar dzieli się na cztery podtypy, w granicach których znalazły się:

- a) gminy, w granicach których zlokalizowane są obiekty o najwyższych wartościach, w tym: pomniki historii istniejące i proponowane, obiekt proponowany do ujęcia jako Znak Dziedzictwa Europejskiego, obiekty ujęte w Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski, obiekty znajdujące się na przebiegu szlaków kulturowych (związanych tematycznie ze szlakiem), obiekty znajdujące się na przebiegu szlaku delegowanego do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
- b) gminy, w granicach których znajdują się historyczne układy przestrzenne miast i wsi, w tym: układy przestrzenne objęte ochroną jako Pomnik Historii oraz proponowane do objęcia tą formą ochrony, układy przestrzenne ujęte w rejestrze zabytków, obszary cenne kulturowo związane z kształtowaniem się przestrzeni miast, które proponuje się do objęcia ochroną w formie parków kulturowych;
- c) gminy, w granicach których występują obszary cenne kulturowo, w tym: istniejące parki kulturowe, obszary cenne kulturowo, na których proponuje się utworzenie parków kulturowych i archeologicznych parków kulturowych, obszar delegowany do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszary ujęte w Czerwonej księdze Krajobrazów Polski, park narodowy i parki krajobrazowe o wyjątkowych walorach kulturowych, obszary na których zachowały się materialne i niematerialne cechy charakterystyczne dla grup regionalnych;
- d) gminy, w granicach których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.

Nie wyróżniono obiektów z tereny Gminy Duszniki.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

• Strategia Rozwoju Gminy Duszniki na lata 2016-2024

Strategia Rozwoju Gminy Duszniki na lata 2016-2024 została przyjęta uchwałą nr XVII/124/15 Rady Gminy Duszniki z dnia 29 grudnia 2015 r.

Strategia jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu gminy, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, w przestrzeni lokalnej.

Strategia bazuje na faktycznym stanie zasobów gminy i stanowi kontynuację dotychczasowego opracowanego w 2007 r. i obowiązującego do 2015 r., wieloletniego procesu jej rozwoju. Wyznaczone w dokumencie plany realizacyjne będą modyfikowane przez zmieniające się warunki wewnętrzne i zewnętrzne, ale zawsze powinny uwzględniać główne kierunki rozwoju gminy, czyli dążenie do zapewnienia wszystkim mieszkańcom dogodnych warunków pracy, rozwoju i wypoczynku.

W rezultacie przeprowadzonych badań ankietowych, wywiadów z opiniotwórczymi mieszkańcami gminy oraz konsultacji z szerokim gronem pracowników Urzędu Gminy i podległych jednostek, radnych oraz przedstawicieli innych instytucji, sformułowano dwa strategiczne cele rozwoju gminy Duszniki. Dla celów wyznaczono programy wraz z zadaniami. Poniżej wskazano te, które związane są z ochroną zabytków.

Cel strategiczny 2. Zapewnienie wysokiego poziomu infrastruktury i usług społecznych.

Program 4. Oświata, kultura, sport, rekreacja.

Zadania:

- Rewitalizacja pałacu w Dusznikach;
- Wykorzystanie sal wiejskich;
- Zwiększenie oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży;
- Uatrakcyjnienie oferty „masowej”;
- Organizacja wyjazdów do teatru, na koncerty, etc.;
- Zachęcanie mieszkańców do większego udziału w życiu kulturalnym.

• Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Duszniki został przyjęty zarządzeniem Wójta nr 76/16 dnia 08.12.2016 r., następnie zarządzeniem nr 15/18 Wójta Gminy Duszniki z dnia 29.03.2018 r. przyjęto jego aktualizację.

Plan został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki zostało przyjęte uchwałą nr LXV/400/22 Rady Gminy Duszniki z dnia 30 sierpnia 2022 r.

<https://mpzp.igeomap.pl/doc/duszniki/000.pdf>

Studium to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisującym stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiującym kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy.

W rozdziale 3 „Historyczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju” przedstawiono rys historyczno-przestrzenny, wymieniono obiekty zabytkowe i ochrona stanowisk archeologicznych, opisano działalność kulturową.

W Studium przedstawiono szczegółowe kierunki ochrony zasobów środowiska kulturowego. Główne cele ochrony zasobów kulturowych gminy Duszniki obejmują:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy Duszniki, w tym ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obiekty i obszary szczególnie wartościowe, o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej,
- zachowanie i ekspozycja zasobów krajobrazu kulturowego oraz jego struktury,
- zachowanie i formowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego oraz zapewnienie jego trwałego i zrównoważonego użytkowania.

Główne cele ochrony zasobów kulturowych mogą zostać osiągnięte poprzez realizację celów szczegółowych, którymi są:

a) w zakresie ochrony przestrzennych wartości krajobrazu kulturowego:

- utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury osadniczej, w tym układów przestrzennych wsi sołeckich, a także sieci dróg,
- utrzymanie i rewaloryzacja historycznej zabudowy układów przestrzennych występujących na terenie gminy, rehabilitacja i rewitalizacja zdegradowanych obszarów i obiektów,
- zachowanie dominant kulturowych i krajobrazowych,
- kontynuacja kształtowania krajobrazu kulturowego zgodnie z tradycją oraz nawiązywanie do historycznych i regionalnych rozwiązań w tym zakresie,
- przeciwdziałanie i zapobieganie bezplanowym i chaotycznym podziałom terenu, powstawaniu nowych budowli substandardowych oraz lokalizacji obiektów wymagających znacznych przekształceń topografii terenu,
- ochrona terenów zabytkowych cmentarzy,
- uporządkowanie spraw własnościowych;

b) w zakresie ochrony obiektów kultury materialnej:

- ochrona stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem i dewastacją, ich bieżące ewidencjonowanie oraz nanoszenie nowoodkrytych stanowisk na mapę gminy,
- utrzymanie i eksponowanie cmentarzy i innych obiektów archeologicznych posiadających charakterystyczną formę krajobrazową,
- zachowanie walorów estetycznych oraz dążenie do dobrego stanu technicznego obiektów zabytkowych, w tym kościołów, szkół, obiektów użyteczności publicznej, obiektów produkcyjnych, zespołów dworskich i założeń folwarcznych, zabudowy zagrodowej oraz innych elementów zagospodarowania miejscowości,
- zachowanie przestrzennych układów siedlisk, pomników, krzyży, kapliczek przydrożnych, urządzeń technicznych i komunikacyjnych, układów zieleni parków, cmentarzy, zadrzewień przydrożnych i śródpolnych,
- utrzymanie i eksponowanie wartości zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, typu dachów, układu drzwi i okien, zdobnictwa, materiałów budowlanych;

c) w zakresie zachowania wartości niematerialnych środowiska kulturowego gminy Duszniki:

- utrzymanie historycznych nazw miejscowości i obiektów topograficznych,
- działania edukacyjne i promocyjne wśród mieszkańców gminy, potencjalnych turystów oraz inwestorów.

Osiągnięcie wymienionych głównych i szczegółowych celów ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Duszniki wymaga podejmowania wielu działań ze strony władz lokalnych, urzędów i instytucji,

przedsiębiorców oraz mieszkańców gminy. Najważniejszym instrumentem w tym zakresie jest odpowiednia i racjonalna polityka przestrzenna władz gminy, określająca m.in. zasady ochrony i gospodarowania zasobami środowiska kulturowego gminy.

Do głównych zasad ochrony obiektów i zespołów indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków należą:

- trwale zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej obiektu wpisanego do rejestru zabytków;
- utrzymanie (ewentualnie rewaloryzacja) otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem;
- opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków;
- zabezpieczenie widoku na zabytek, umożliwiającego ekspozycję obiektów lub obszarów z ustalonych kierunków widokowych;
- na terenie zabudowanym podlegającym ochronie konserwatorskiej konieczne jest respektowanie stałych zasad kształtowania architektury w odniesieniu do zabytkowej zabudowy; należy dążyć do usunięcia lub przebudowy obiektów kolidujących z historycznym układem i lokalną architekturą, dostosować nowe obiekty do historycznej kompozycji przestrzennej i historycznej architektury (sposób usytuowania budynku na działce, liczba kondygnacji, rodzaj i sposobów ustawienia kalenic, możliwy do zastosowania materiałów budowlanych z preferencją dla materiałów tradycyjnych, zastosowanie określonych detali architektonicznych; ustalone zasady powinny obowiązywać w stosunku do małej architektury: ogrodzeń, nawierzchni, schodów zewnętrznych, latarni, kiosków, słupów ogłoszeniowych, tablic informacyjnych, ławek i itd.);
- wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, montaż instalacji technicznych, reklam, podział zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego;
- na terenie zabytkowych założeń parkowych należy utrzymać wyznaczone granice parków, bezwzględnie chronić stary zachowany drzewostan i układ kompozycyjny oraz przestrzenny, nie należy stawiać żadnych nowych budynków lub ogrodzenia bez wydania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu zgody na lokalizację i zatwierdzenia projektu; wszelkie wycinki w parku, nowe nasadzenia i prace pielęgnacyjne muszą uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

Osiągnięcie wymienionych celów ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Duszniki wymaga podejmowania wielu działań ze strony władz lokalnych, urzędów i instytucji, przedsiębiorców oraz mieszkańców gminy. Najważniejszym instrumentem w tym zakresie jest odpowiednia i racjonalna polityka przestrzenna władz gminy, określająca m.in. zasady ochrony i gospodarowania zasobami środowiska kulturowego gminy. Do głównych zasad i kierunków ochrony obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków należą:

- utrzymanie wszystkich obiektów i obszarów zabytkowych figurujących w rejestrze i ewidencji zabytków, zapewnienie ich dobrego stanu technicznego i estetycznego,
- wszelkie prace rewitalizacyjne, remontowe, konserwatorskie, rozbiórkowe w obiektach i w ich otoczeniu wymagają wykonania odpowiednich projektów inwestycyjnych oraz uzgodnień z organami właściwymi ds. ochrony zabytków,
- zachowanie właściwego stanu otoczenia obiektów, w tym zieleni, obiektów małej architektury oraz zagospodarowania sąsiednich obszarów,
- na obszarach wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków lokalizacja nowych obiektów budowlanych oraz przekształcenie obiektów istniejących musi być uzgodnione z właściwym organem służby ochrony zabytków,
- przestrzeganie obowiązku, jaki nałożony został na właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym obiektów i obszarów ochrony archeologicznej, dotyczącego konieczności uzgadniania z odpowiednimi organami z zakresu ochrony zabytków wszelkich zmian w zakresie funkcji, formy i detali architektonicznych, wystroju wewnątrz itd.,
- uwzględnianie wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla obiektów objętych ochroną, bądź będących w sąsiedztwie.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w granicach stref ochrony stanowisk archeologicznych podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem przedmiotowego terenu należy prowadzić badania archeologiczne. Wobec powyższego zastosowanie mają właściwe przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 6 ust. 1 pkt. 3 lit. a, art. 36 ust. 1 pkt. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Inwestor, w tych obszarach winien uzyskać pozwolenie właściwej służby ochrony zabytków na prowadzenie prac archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na zabudowę.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Duszniki ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Duszniki jest gminą wiejską położoną w pld. części powiatu szamotulskiego, w pñ.-zach. części województwa wielkopolskiego, w odległości ok. 40 km na zach. od Poznania. Gmina posiada rolniczy charakter, spełnia też funkcje przemysłowo-usługowe.

Strukturę osadniczą tworzy 20 miejscowości, w tym 19 sołectw:

Brzoza, Ceradz Dolny, Chełminko, Duszniki, Grodziszczko, Grzebienisko, Kunowo, Mieściska, Młynkowo, Niewierz, Podrzewie, Sarbia, Sędzinko, Sędziny – Zalesie, Sękowo, Wierzeja, Wilczyna, Wilkowo, Zakrzewko.

Gmina sąsiaduje: od pñ. z gminą Szamotuły, od pñ.-wsch. z gminą Kaźmierz, od wsch. z gminą Tarnowo Podgórne, od pld. z gminami Buk i Opalenica, od pld.-zach. z gminą Kuślin, od zach. z gminą Lwówek, od pñ.-zach. z gminą Pniewy.

Przez pld. część gminy (rejon wsi Wilkowo i Zalesie) przebiega autostrada A-2 Świecko-Poznań-Warszawa.

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski Jerzego Kondrackiego, obszar gminy położony jest w granicach prowincji Niżu Środkowopolskiego, podprowincji Pojezierze Południowobałtyckie, makroregionu Pojezierze Wielkopolskie, mezoregionu Pojezierze Poznańskie. Rzeźba terenu jest mało zróżnicowana, ukształtowana przez zlodowacenie bałtyckie. Jest to obszar falistej równiny moreny dennej z wyniesieniami polodowcowymi do wys. 90 m n.p.m.

Obszar Gminy Duszniki jest ubogi w wody powierzchniowe, cały obszar leży w zlewni rzeki Obry. Przez tereny gminne przepływają rzeki: Mogilnica Górna, Mogilnica Wschodnia i Mogilnica Mała. Największym zbiornikiem wodnym jest Jezioro Wilczyńskie o powierzchni 8,5 ha, ponadto znajduje się tutaj również mniejsze Jezioro Niewierskie (3,5 ha).

Na podstawie ustawy o ochronie przyrody ochronie podlegają:

- 6 pomników przyrody;
- rezerwat przyrody – częściowy rezerwat leśny modrzewia polskiego „DUSZNICZKI”;
- użytki ekologiczne – torfowisko koło Niewierza – wodne nieużytki (oczka wodne, bagna i torfowiska k. Niewierza) – łąki i część zarośniętego jeziora koło Wilczyny.

5.2.2. Historia obszaru Gminy Duszniki

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy sięgają epok prehistorycznych – mezolitu. Obecny układ miejscowości gminy ukształtował się głównie w okresie średniowiecza. W źródłach pisanych nazwa Duszniki pojawia się w 1417 r. Miejscowość od XIII w. wchodziła w skład dóbr biskupów poznańskich, a wcześniej stanowiła własność książąt piastowskich. Biskupi przeprowadzili lokację wsi na prawie niemieckim. Również o innych miejscowościach w gminie wspominają dokumenty źródłowe, sięgające odległych czasów. Pierwsza wzmianka o wsi Wilczyna pojawia się w 1298 r., o Grzebienisku pochodzi z 1387 r., Mieściska wspomiane są w 1405 r., Sękowo i Ceradz na początku XV wieku, Młynkowo wymieniane jest w 1510 r., Podrzewie w 1403 r., Brzoza w XIV w., a Sarbia w 1394 r.

W okresie rozbiorów omawiane tereny znalazły się pod panowaniem Prus, wchodząc w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W okresie działalności pruskiej Komisji Kolonizacyjnej sprowadzono tutaj osadników z Niemiec.

W 1918/1919 r. mieszkańcy gminy walczyli w szeregach powstańczych zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego, w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. Okres międzywojenny to czas rozwoju i działalności wielu organizacji i stowarzyszeń, który został przerwany wybuchem II wojny światowej. Już dnia 3 września na Duszniki spadły pierwsze bomby lotnicze, a jednostki Wehrmachtu wkroczyły dnia 10 września 1939 r. Hitlerowski najeźdźca represjonował i prześladował mieszkańców gminy. Szerzyły się aresztowania, egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia do Generalnej Guberni. Mieszkańcy gminy uczestniczyli w walkach na wszystkich frontach II wojny światowej. W styczniu 1945 r. tereny zajmowane przez gminę zostały wyzwolone przez wojska radzieckie i rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych. Społeczność gminna upamiętniła swoich bohaterów, stawiając w 1974 r. pomnik walk i męczeństwa. Pomnik obecnie nosi inskrypcje: „Bohaterom Naszej Ziemi, Powstańcom Wielkopolskim, Żołnierzom walczącym na frontach I i II Wojny Światowej. Ofiarom okupacji niemieckiej i reżimu komunistycznego”. Dnia 1 stycznia 1973 r. utworzono gminę Duszniki. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do ówczesnego województwa poznańskiego.

5.3. Charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką. Ochrony wymaga również dziedzictwo niematerialne – przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom.

Procesy osadnicze i rozwój przestrzenny gminy znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie niektórych rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych na terenie Gminy Duszniki. Do obszarów o najwyższych wartościach krajobrazowych należą, zarówno obszary o krajobrazie gminnym, jak i otwartym.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w Gminie Duszniki do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne - pielęgnowana gwara, obrzędy, muzyka ludowa – są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

5.3.1. Dziedzictwo materialne Gminy Duszniki

W tej części przedstawiono najcenniejsze obiekty znajdujące się w Gminie Duszniki, czyli te które wpisane są do rejestru zabytków. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Duszniki prezentują zróżnicowany stan zachowania.

• OBIEKTY SAKRALNE

Kościół parafialny pw. św. Marcina w Dusznikach, późnogotycki, zbudowany w 1 poł. XVI w. Parafia wydzielona z rozległej parafii bukowskiej w XII w. Po raz pierwszy wspomniana w aktach kościelnych w 1417 r. Budowla murowana, orientowana. Zniszczona przez pożar w 1758 r., restaurowana w 1760 r., 1830 r. i 1891 r. W latach 1903-1904 rozbudowana o jedno przęsło oraz neogotycką fasadę zachodnią z wieżą na sygnaturkę. W latach 1912-1913 dobudowano zakrystię i neogotycką nawę boczną od płu., przemurowano okna i maswerki, wykonano polichromię na sklepieniach. W latach 1998 - 2001 przeprowadzone zostały prace malarskie we wnętrzu kościoła, wymieniono instalację elektryczną. W 2003 r. naprawiono pokrycie dachu sygnaturki. Obecnie kościół znajduje się w dobrym stanie.

Plebania usytuowana na zach. od kościoła. Zbudowana pod koniec XVIII w. w stylu późnobarokowym, rozbudowana od strony pld. na pocz. XX w. Wzniesiona na rzucie prostokąta, parterowa z wysokim mieszkalnym poddaszem, nakryta dachem mansardowym z wystawkami. W 1998 r. przeprowadzono remont kapitalny dachu wraz z wymianą pokrycia na blachę. Plebania jest w dobrym stanie technicznym, prace naprawczo-remontowe przeprowadzane są na bieżąco.

Kościół ewangelicki w Dusznikach, wybudowany w 1866 r., użytkowany przez parafię ewangelicką do wybuchu II wojny światowej, obecnie stanowi własność Gminy Duszniki. Nieużytkowany. Murowany z cegły, na rzucie prostokąta, z węższym pięciobocznym prezbiterium od wsch., prostokątną zakrystią od pld. i trójkondygnacyjną kwadratową wieżą od zach. zwieńczoną ostrosłupowym hełmem. Dwuspadowy dach pokryty dachówką ceramiczną, karpiówką. W latach 2001-2002 przeprowadzono kapitalny remont dachu. Renowacji wymaga drewniany strop i wnętrze. Budynek zabezpieczony, w stanie dostatecznym.

Kościół parafialny pw. św. Jadwigi w Wilczynie wzniesiony został w 1 poł. XVI w., w miejscu wcześniejszej, drewnianej świątyni. Rozbudowany w latach 1890 - 1900 o transept i prezbiterium, dostawione od wschodu. Budowla murowana, kryta wysokimi dachami dwuspadowymi z dachówki karpiówki, nad prezbiterium dach trójpołaciowy, wieżyczka na sygnaturkę kryta blachą. W pld.-zach. narożniku cylindryczna wieżyczka. Elewacje nawy, transeptu i prezbiterium oszarpowane. Pierwotny kościół późnogotycki był wzniesiony na rzucie prostokąta, po dobudowaniu transeptu i wielobocznie zamkniętego prezbiterium obecnie tworzy plan krzyża łacińskiego. W 1968 r. przełożono pokrycie dachu, w 1995 r. przeprowadzono drugi z kolei remont pokrycia dachowego, a w latach 2002-2003 przeprowadzono remont wieży kościoła, prace remontowe konstrukcji więźby kościoła, wymieniono całą konstrukcję drewnianą nawy gotyckiej i położono nowe pokrycie dachowe na całym kościele. W 2008 r. odnowiono wnętrze. Obecnie stan budynku jest dobry.

• ZESPOŁY DWORSKO/PALACOWO-PARKOWE i PARKI

Zespół dworski w Brzozie – usytuowany w pld. części wsi, powstał w 2 poł. XIX w. dla Michała Sokolnickiego w dobrach jego żony, córki Leona Żeromskiego. W 1937 r. przeszedł we władanie rodu Jagielskich z Poznania, a w czasie wojny w ręce niemieckie. Obecnie własność prywatna.

Dwór murowany, otynkowany, podpiwniczony, parterowy, z mieszkalnym poddaszem, na rzucie wydłużonego prostokąta z piętrowymi ryzalitami, kryty dachem dwuspadowym. Obiekt obecnie nieużytkowany, wymaga podjęcia prac remontowych. Budynek dworu otacza park krajobrazowy o pow. ok. 4 ha, częściowo zdewastowany. Do dworu od strony płu. wiedzie droga dojazdowa z bramą i murem. Na wsch. od bramy znajduje się aleja, przy której figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, z 1871 r. Uszczuplony drzewostan tworzą głównie rodzime gatunki – dęby, graby, jesiony, brzozy, kasztanowce. Park wymaga przeprowadzenia prac rewitalizacyjnych.

W pobliżu byłego dworu znajdują się trzy budynki dawnych owczarni, jeden z nich pochodzi z 1890 r., a dwa powstały w 1900 r.

Zespół dworsko-parkowy w Podrzewiu położony w płn.-wsch. części wsi, przy szosie Poznań – Pniewy. Powstał dla niemieckich właścicieli, Theodora i Alberta Bonsse.

Dwór wzniesiono w 1910 r. Budynek murowany z cegły, otynkowany, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z asymetrycznie usytuowanymi ryzalitami, nakryty dachami mansardowymi pokrytymi dachówką. Budynek po kapitalnym remoncie zakończonym w 1999 r., został dostosowany do funkcji hotelowo-restauracyjnej. Stan zachowania dobry.

Park pierwotnie miał większą powierzchnię. Od płn. jego granicę wyznacza szosa Pniewy – Poznań, od pld. park graniczy z podwórzem folwarcznym. Przetrzebiony drzewostan parkowy stanowią rodzime gatunki, takie jak: lipa, akacja, brzoza, dąb. Obecnie park jest dobrze utrzymany, z nowymi nasadzeniami, pielęgnowanym podszytem, elementami małej architektury ogrodowej, wytyczonymi alejkami spacerowymi. Niezbędne prace porządkowo-sanitarne przeprowadzane na bieżąco. Zespół dworsko-parkowy jest własnością prywatną.

Zespół pałacowy w Sędzinach z XVIII i XIX w., usytuowany w centralnej części wsi, która do poł. XIX w. należała do rodziny Chłapowskich. Następnymi właścicielami została niemiecka rodzina Oppenów, która w latach 1847-1857 wznosi zabudowania folwarczne i budynek mieszkalny. Od 1890 r. do 1918 r. właścicielami są Antoni Wandelt i jego spadkobiercy, wtedy też następuje rozbudowa całego zespołu wraz z pałacem, który zostaje podniesiony o jedną kondygnację. Pałac w stylu neoklasycystycznym, wzniesiony na ceglany, wysokim fundamencie, częściowo podpiwniczony, na rzucie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty wysokim dachem czterospadowym pokrytym ceramiczną dachówką karpiówką. W budynku od 30 lat nie przeprowadzono istotnych prac konserwacyjnych i remontów. Obecnie nieużytkowany – niszczeje. Własność prywatna.

Oficyna północna z 4 ćw. XIX w., wzniesiona na miejscu starszej z wykorzystaniem jej piwnic i częściowo murów. Obiekt zachował charakterystyczną bryłę z dachem o wysuniętych okapach, natomiast w dużym stopniu przekształcone zostały jego elewacje. Murowany z cegły, tynkowany, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym eternitem. Obecnie budynek wymaga naprawy i osuszenia spękanych murów, wymiany stropów i pokrycia dachowego. Własność prywatna.

Oficyna południowa z 4 ćw. XIX w., wzniesiona na miejscu starszej z wykorzystaniem jej piwnic i częściowo murów. Budynek murowany z cegły, tynkowany, częściowo podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym o wysuniętych okapach, pokrytym eternitem. Budynek zamieszkały, wymaga naprawy tynków i wymiany pokrycia dachowego. Własność prywatna.

Park krajobrazowy z 1 poł. XIX w., pierwotnie o powierzchni ok. 3 ha, obecnie zredukowany powierzchniowo z przetrzebionym drzewostanem, całkowicie zatartym układem kompozycyjnym i komunikacyjnym. Stan zachowania bardzo zły. Własność prywatna.

Zespół pałacowy w Zakrzewku usytuowany w płn.-zach. części wsi. Powstał dla ówczesnej właścicielki wsi hr. Izabeli Tyszkiewicz. Pałac zbudowano ok. 1890 r., a w 1913 r. dokonuje jego rozbudowy o oficynę od wsch. i wieżę od zach. kolejny właściciel, Rudolf Miechowski; w rękach jego rodziny majątek pozostawał do 1945 r. Pałac usytuowany jest na terenie parku krajobrazowego, w jego wsch. części, szczytem zach. do drogi, od której oddzielony jest murem. Budynek na fundamencie z ciosów granitowych, murowany, otynkowany, podpiwniczony. Rzut dworu na planie wydłużonego prostokąta, z gankiem wejściowym w dłuższym boku. Bryła budynku zróżnicowana, zasadnicza część środkowa jest wydłużonym prostopadłościanem nakrytym dachem dwuspadowym, krytym dachówką karpiówką, z wysoką wystawką. W części zach. fasady dominuje trójkondygnacyjna wieża.

Park krajobrazowy z lat 80. XIX w. o powierzchni niespełna 2 ha. W płn.-wsch. narożniku parku znajduje się brama wjazdowa, przez którą prowadzi główna droga do pałacu wysadzana lipami i kasztanowcami. Układ przestrzenny i komunikacyjny obecnie zatarty. Zwarty maszyn zadrzewienia znajduje się jedynie w centralnej części parku i wzdłuż jego granic, wiele z nich to samosiejki drzew i krzewów. Prace

pielęgnacyjne prowadzone są jedynie w minimalnym stopniu. Zespół pałacowo-parkowy jest własnością prywatną.

Park w Ceradzu Dolnym założony w stylu krajobrazowym w 2 poł. XIX w. o powierzchni 9,28 ha, ze stawami i starym drzewostanem, wśród którego modrzewie, świerki, topole, olszyny, dęby szypułkowe. Zachowany fragmentarycznie układ kompozycyjny. Zieleń uporządkowana w części północnej, na pozostałym obszarze występuje duża ilość samosiewów, zdziczałych, nadmiernie rozrastających się krzewów. Zachowane elementy układu parkowego wymagają podjęcia prac rewaloryzacyjnych. Park jest własnością Skarbu Państwa w zasobach Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa.

Park dworski Dusznikach założony w poł. XIX w. o charakterze krajobrazowym. W płn.-wsch. części założenia usytuowany jest dwór zbudowany ok. 1848 r. (niewpisany do rejestru zabytków). Zmieniony układ komunikacyjny i kompozycyjny dostosowano do współczesnych potrzeb (budynek użyteczności publicznej). Wśród starodrzewu wyróżnić należy takie gatunki jak: dąb szypułkowy, platan klonolistny, sosna wejmutka. Zieleń na bieżąco porządkowana i pielęgnowana. Park stanowi własność Gminy Duszniki.

Park dworski w Niewierzu z 2 poł. XIX w., obecnie bardzo zaniedbany. Od bramy wiodącej aleją klonowo-lipową do dawnej rezydencji (budynek nie ujęty w rejestrze zabytków, nieużytkowany). Wzdłuż zach. i płn. granicy parku zachowane fragmentarycznie żywopłoty grabowe. Większość zadrzewień koncentruje się wokół obecnie bardzo zamulonych cieków wodnych i usytuowanego we wsch. części parku stawu. Teren parku porośnięty zdziczałą roślinnością. W drzewostanie dominują m.in. okazałe modrzewie, dęby, lipy, topole i buki. Park wymaga prac porządkowo-pielęgnacyjnych. Własność prywatna.

Park dworski w Sarbii z k. XIX w., o powierzchni 6,75 ha. Założony w płd. części wsi, jako otoczenie nieistniejącego już dworu. Posiada kształt regularnego wieloboku rozwiniętego wzdłuż osi płn.-wsch. – płd.-zach. Od płn. i wsch. granicę parku wyznacza szosa Sędziny-Wilczyna. Od zachodu graniczy z podwórzem folwarcznym, a od południa z polami uprawnymi. Prace pielęgnacyjne prowadzone są jedynie w minimalnym stopniu w części płn.-zach. Na pozostałym obszarze wskutek braku pielęgnacji nastąpił nadmierny rozrost samosiewów i zdziczałych krzewów. Zatarciu uległ układ dróg wewnętrznych i pierwotna kompozycja. Własność prywatna.

Park dworski w Sękowie założony w 2 poł. XIX w., o powierzchni 3,36 ha. Wjazd na teren parku i pierwotne ciągi komunikacyjne zatarte. Z pierwotnego zadrzewienia pozostały nieliczne egzemplarze dębu i lipy. Zachodnia część parku zadrzewiona jest intensywniej niż centralna i wsch., m.in. ciągnie się tutaj pas zadrzewiony głównie bzem i głogiem. Stan zachowania zły, na części parku urządzone boisko do piłki nożnej, pozostała część zaniedbana i nieużytkowana. Współwłasność Gminy Duszniki (większa część) i RKS Wilczyna.

Park dworski w Wilczynie z XIX/XX w., o powierzchni 1,00 ha. Stary drzewostan przetrzebiony, na całej powierzchni nastąpił niekontrolowany rozrost samosiewów, podszyt zachwaszczony, widoczny brak jakichkolwiek prac porządkowych czy sanitarnych. Stan zachowania bardzo zły. Własność RKS Wilczyna.

• KAPLICZKI

Na terenie Gminy Duszniki są liczne kapliczki, zlokalizowane w każdej z miejscowości (w największych wsiach stoi nawet po kilka kapliczek), bądź figur świętych, część z nich ujęta jest w gminnej ewidencji zabytków. Z ich powstaniem często wiążą się ciekawe wydarzenia historyczne. Za najstarszą uchodzi kapliczka przy plebanii w Dusznikach, pochodząca z końca XVII w. Wiele obiektów powstało pod koniec XIX w. i na początku XX w.

5.3.2. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Obszar Gminy Duszniki został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski – AZP 50-22, 50-23, 51-22, 51-23, 52-22, 52-23, 52-24, 53-23, 53-24. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Wśród zewidencjonowanych stanowisk 4 wpisane są do rejestru zabytków.

Na terenie gminy zarejestrowano 7 stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej. Są to grodziska wpisane do rejestru zabytków w miejscowościach: Brzoza, Młynkowo, Niewierz, Sędzinko oraz jedno grodzisko zewidencjonowane w okolicach miejscowości Duszniki. Ponadto do stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej zaliczamy dwa kopce graniczne zlokalizowane w Grzebienisku i na pñ.-wsch. od Dusznik. Spis stanowisk archeologicznych został przedstawiony w Załączniku nr 2.

• Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Duszniki z podziałem na fakty osadnicze.

Tabela nr 1. Podział stanowisk archeologicznych ze względu na funkcję

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	ilość	w tym wpisanych do rejestru
grodziska	5	4
kopce graniczne	2	-
osady	518	-
cmentarzyska	4	-

Źródło: GEZ z 2014 r.

Stanowiska archeologiczne na terenie Gminy Duszniki położone są głównie wzdłuż Mogilnicy oraz w kilku partiach gminy. Skupiska stanowisk archeologicznych można wyróżnić wokół Grzebieniska, Brzozy, Sękowa, Sędzinka, a także na pñd. od Niewierza, pñn.-zach. od Dusznik, na zach. i pñn.-wsch. od Wilczyny, na pñd.-zach. od Mieścisk oraz między Sarbią i Wierzeją.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy widoczne jest w młodszej epoce kamienia – neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarce, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie gminy Duszniki wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych (m.in. okolice

miejsowości Brzoza, Ceradz Dolny, Duszniki, Sędziny). Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Znamy tylko kilka stanowisk z tego okresu w okolicach Dusznik. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczęła się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej. Z terenu gminy znamy liczne osady ludności kultury łużyckiej (na przykład w okolicach miejscowości Duszniki, Podrzewie, Sękowo) oraz powiązane z nimi cmentarzyska tej ludności.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczął się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytнім wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednolicenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk kultury przeworskiej.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywała głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane to było prawdopodobnie ze załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

VI w. n. e. był nowym okresem dziejów, zwanym wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie była raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w VIII w. W ciągu IX i X w. kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zach. i pld.-zach.; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i pñ.-wsch. Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Na obszarze dzisiejszej Gminy Duszniki osady datowane na czasy średniowiecza i okres nowożytny stanowią najliczniejszą grupę stanowisk. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV-XVI w. Na szczególną uwagę zasługują dwa kopce graniczne w Grzebienisku i na pñ. - wsch. od Dusznik¹.

---

¹ Program opieki nad zabytkami gmina Duszniki na lata 2015-2018

• Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasnic i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo -parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych. Na badania archeologiczne należy uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed otrzymaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Natomiast stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568). Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk. Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Należy zauważyć, że grodzisko w Sędzinku, położone jest w lesie, a grodzisko w Młynkowie funkcjonuje jako nieużytek. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka. Natomiast grodziska w Brzozie oraz Niewierzu są położone na polach użytkowanych rolniczo, w związku z tym podlegają ciągłym zagrożeniom.

• Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Gmina Duszniki o przewadze gruntów ornych, o zaledwie 6% powierzchni lasów i zadrzewień, charakteryzuje się krajobrazem wiejskim, którego funkcją przewodnią jest rolnictwo. Dlatego istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest głęboka orka.

Wszelkie prace ziemne prowadzą do zniszczenia dziedzictwa archeologicznego. W oparciu o istniejące plany inwestycyjne można wymienić obszary na terenie gminy, zagrożonych pod względem zachowania zabytków archeologicznych. Zadania te wymagają prowadzenia badań archeologicznych ze względu na niszczący charakter ich prac ziemnych. Na terenie gminy priorytetowe zamierzenia inwestycyjne wiążą się przede wszystkim z funkcjonowaniem układu drogowego, systemem wodno-kanalizacyjnym, siecią gazową i energetyczną oraz rozwojem infrastruktury społecznej.

Są to przede wszystkim eksploatacja kruszyw naturalnych – występowanie piasku, żwiru, glin i torfu na terenie gminy Duszniki nie ma znaczenia przemysłowego, a eksploatacja piasków prowadzona jest na potrzeby lokalne.

Perspektywiczne zasoby kruszywa występują w rejonie wsi Zakrzewko-Śliwno oraz zasoby piasku ze żwirem w trójkącie Niewierz-Mieściska-Sękowo o zasobach 62 tys. m³ (1.1.1977 – archiwum Dyrekcji Dróg Publicznych w Poznaniu nr 24).

Obszar gminy znajduje się też w rejonie perspektywicznym występowania surowców energetycznych. Miocenne pokłady węgla brunatnego zalegają na głęb. 149 m ppt. w rejonie wsi Sędziny-Grzebienisko-Ceradz Dolny. Zasoby szacunkowe złoża wynoszą 326.716 ton. Jednakże z uwagi na znaczną głębokość zalegania, trudne warunki eksploatacji małą miąższość (1,5 m) wydobyć nie jest przewidywane.

Drugim surowcem energetycznym jest gaz ziemny. Złoża gazu udokumentowano w rejonie Podrzewia, Dusznik oraz Ceradza Dolnego, których zasoby wynoszą: Duszniki 350.000 mln m³, Podrzewie 5.200 000 mln m³, Ceradz 6.500 000 mln³.

Ponadto podstawowym zagrożeniem dla grodzisk oraz cmentarzysk rejestrowanych na terenie gminy, są nielegalne poszukiwania z wykrywaczami metali.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego konserwatora Zabytków².

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwi uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów

² Program opieki nad zabytkami gmina Duszniki na lata 2015-2018

zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

W najbliższych latach w gminie planowane są inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych. Do działań takich należy wykonać:

I. Zadania inwestycyjne w 2023 r. (według uchwały budżetowej na 2023 r.):

- Rozbudowa budynku Stacji Uzdatniania Wody w Sarbii;
- Budowa kanalizacji sanitarnej w Sędzinku – wykonanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej;
- Budowa dróg do gruntów rolnych;
- Budowa drogi w Zakrzewku – odcinek;
- Budowa ścieżki rowerowej od granicy Gminy Kuślin do ul. Kolejowej w Dusznikach;
- Budowa ul. Lipowej w Sękowie;
- Budowa ul. Spacerowej w Podrzewiu;
- Przebudowa drogi gminnej Nr 263524P- ul. Parkowej w Grzebienisku;
- Przebudowa drogi gminnej relacji Duszniki-Zakrzewko;
- Przebudowa drogi w miejscowości Mieściska – Etap II;
- Rozbudowa i modernizacja pomieszczeń w budynku OSP w Wilkowie;
- Wykonanie ogrodzenia przy strażnicy w Sękowie;
- Budowa oświetlenia drogowego ul. Niewierska w Dusznikach;
- Lampa – Wilczyna;
- Rozbudowa oświetlenia ul. Polna w Sękowie;
- Wykonanie oświetlenia ul. Parkowa w Sędzinach;
- Wykonanie boiska w Sędzinku;
- Przebudowa kompleksu sportowego przy ul. Sportowej w Dusznikach.

II. Zadania inwestycyjne wpisane do Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Duszniki na lata 2023-2032:

- Rozbudowa budynku Stacji Uzdatniania Wody w Sarbii;
- Budowa kanalizacji sanitarnej w Sędzinku.

III. Lokalizacje planowanych żwirowni i kopalni kruszywa (podane na podstawie obecnie procedowanych decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach inwestycji):

- Dalsza eksploatacja złoża kruszywa naturalnego Sękowo Pole A i Pole B na działkach o numerach ewid. 55, 32 oraz 34, obręb Sękowo, gmina Duszniki;
- Dalsza eksploatacja odkrywkowa złoża kruszywa naturalnego SARBIA BW, dz. nr ewid. 2/7, obręb Sarbia oraz dz. nr ewid. 40 i 41, obręb Mieściska gmina Duszniki.

IV. Planowane zalesienia (podane na podstawie wydanych i procedowanych decyzji WZZT):

- zalesienie terenu, na terenie działki o nr ewid. 8/8, obręb Niewierz, gmina Duszniki - uzgodnione z Konserwatorem, brak stanowiska;
- zalesienie terenu, na terenie działki o nr ewid. 186/1, obręb Zakrzewko, gmina Duszniki - uzgodnione z Konserwatorem, brak stanowiska;
- zalesienie terenu, na terenie działki o nr ewid. 186/3, obręb Zakrzewko, gmina Duszniki- uzgodnione z Konserwatorem, brak stanowiska;
- zalesienie terenu, na terenie działki o nr ewid. 221, obręb Zakrzewko, gmina Duszniki - uzgodnione z Konserwatorem, brak stanowiska.

V. Melioracje, regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych: na swoich zasobach gminnych, z uwagi na ograniczone środki budżetowe, Gmina nie planuje tego typu inwestycji. Przez Gminę Duszniki przepływa rzeka Mogielnica, którą zarządzają Wody Polskie (właściwy zarząd, zgodnie z rejonizacją).

5.4. Elementy dziedzictwa niematerialnego Gminy Duszniki

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Od wielu lat społeczeństwo Gminy Duszniki wyróżnia się bardzo aktywną działalnością kulturalną. Najbardziej reprezentatywnym nurtem aktywności kulturalnej jest działalność chóralna. Chór mieszany „Halka” przy Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” powstał w 1947 r. W latach osiemdziesiątych powstały i działają do dzisiaj zespoły ludowe: Duszniczanka, Podrzewianka, a w 1999 r. „Pierwiosnek” z Sękowa – obecnie organizacje te działają jako stowarzyszenia. Zespoły te odnoszą sukcesy na arenie krajowej startując w różnego rodzaju konkursach czy przeglądach. Charakterystyczny jest strój, w który ubrane są śpiewające kobiety. Jest to tradycyjny ludowy strój szamotulski składający się między innymi z białej bluzki z kołnierzykiem i szerokimi rękawami, czarnej kamizelki z czerwoną lamówką, białego haftowanego fartucha, czerwonej spódnicy i ozdobnych czerwonych koralików.

W Dusznikach od 2000 r. działa Towarzystwo Miłośników Ziemi Dusznickiej, które stworzyło muzeum – Izbę Regionalną, gromadzącą historyczne pamiątki i eksponaty. W Grzebienisku działa Bractwo Kurkowe – organizacja mająca wielowiekową tradycję. W Grzebienisku również znajduje się lokalne muzeum, w którym zgromadzono unikatowe eksponaty kultury materialnej i ogólnej środowiska.

Za planowanie i organizację imprez kulturalnych, spektakli, wystaw, koncertów, warsztatów, itp. odpowiada Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Dusznikach, mieszcząca się przy ul. Jana Pawła II 8.

Imprezy cykliczne w Centrum Animacji Kultury i Bibliotece Publicznej w Dusznikach:

- ferie z biblioteką,
- dzień kobiet (8 marca)
- dzień żołnierzy wyklętych (1 marca)
- tydzień bibliotek (maj)
- rajd rowerowy (maj),
- rozpoczęcie wakacji (czerwiec),
- wakacje z biblioteką (tydzień w lipcu, tydzień w sierpniu),
- dożynki (przełom sierpnia września),
- kabaret (wrzesień),
- noc bibliotek (październik),
- koncert (październik),

- 11 listopada Narodowe Święto Niepodległości,
- bieg mikołajkowy pierwszy weekend grudnia),
- koncert kolęd (tydzień przed świętami),

Na terenie gminy oznakowane są trasy turystyczne - rowerowe, piesze i edukacyjne:

- szlaki piesze: szlak zielony: Duszniki - Młynkowo - Bytyń (13,8 km);
- szlaki rowerowe: szlak zielony: Bytyń - Duszniki, długość trasy 13,8 km. Ścieżka edukacyjno-przyrodnicza w lesie Dusznickim (ok. 7 km); Lokalna ścieżka rowerowa - szlak czerwony (dł. 11 km) Lokalna ścieżka rowerowa - szlak niebieski (dł. 20 km); Lokalna ścieżka rowerowa -szlak brązowy(dł. 22 km);
- ścieżka edukacyjna: ścieżka edukacyjno-przyrodnicza w lesie dusznickim, typ: piesza, rowerowa, orientacyjne czasy przejścia: piesza ok. 2 godz., rowerowa ok. 1 godz.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie Duszniki do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – pielęgnowana gwara, obrzędy, muzyka ludowa – są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Duszniki funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Duszniki znajduje się 25 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 4 stanowiska archeologiczne (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Duszniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU
1	Brzoza	dwór w zespole dworskim	2095/A	22.07.1986 r.
2	Brzoza	park w zespole dworskim	1825/A	05.02.1981 r.
3	Ceradz Dolny	park	1832/A	20.02.1981 r.
4	Duszniki	kościół parafialny pw. św. Marcina	2447/A	21.12.1932 r.
5	Duszniki	plebania	1508/A	11.04.1974 r.
6	Duszniki	kościół ewangelicki	2352/A	12.04.1995 r.
7	Duszniki	cmentarz przykościelny	2352/A	12.04.1995 r.
8	Duszniki	park dworski	769/Wlkp/A	05.02.1981 r. 14.09.2009 r.
9	Duszniki	budynek dworca z magazynem stacji kolei wąskotorowej „Duszniki”, ul. Kolejowa 5, 1905, (w zespole Opalenickiej Kolei Dojazdowej)	1075/Wlkp/A	12.07.2019 r.
10	Niewierz	park dworski	1822/A	05.02.1981 r.
11	Podrzewie	dwór w zespole dworskim	2190/A	20.04.1990 r.
12	Podrzewie	park w zespole dworskim	1826/A	05.02.1981 r.
13	Sarbia	park	1841/A	02.03.1981 r.
14	Sędziny	pałac w zespole pałacowym	1776/A	15.12.1977 r.
15	Sędziny	oficyna w zespole pałacowym	1776/A	15.12.1977 r.
16	Sędziny	park w zespole pałacowym	1776/A	15.12.1977 r.
17	Sękowo	park	1842/A	02.03.1981 r.
18	Wilczyna	kościół parafialny pw. św. Jadwig	776/A	14.11.1969 r.
19	Wilczyna	park dworski	1846/A	14.11.1969 r.
20	Zakrzewko	dwór w zespole dworskim	2211/A	19.08.1991 r.
21	Zakrzewko	park w zespole dworskim	2211/A	19.08.1991 r.
STANOWISKA ARHCEOLOGICZNE				
22	Brzoza	stan. 1, AZP 52-24/156, grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza	1312/A	02.12.1971 r.
23	Młynkowo	stan. 1, AZP 51-23/35, grodzisko stożkowate z okresu wczesnego średniowiecza	663/A	10.07.1969 r.
24	Niewierz	stan. 1, AZP 51-22/39, grodzisko pierścieniowate z okresu wczesnego średniowiecza	664/A	10.07.1969 r.
25	Sędzinko	stan. 1, AZP 53-23/22, grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza	1313/A	02.12.1971 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu Gminy Duszniki wpisane są do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych. W kościele parafialny pw. św. Marcina w Dusznikach do rejestru zabytków pod nr 60/B na podstawie decyzji z 1971 r. wpisano 20 obiektów. Z wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Jadwigi w Wilczynie wpisano do rejestru zabytków w 1971 r. 17 obiektów, decyzją dnia 13 grudnia 2010 r. wpisano kolejnych 20 obiektów; nr rejestru zabytków 191/Wlkp/B. Obiekty zachowane generalnie w dobrym stanie. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów.

Dla zabytków ruchomych znajdujących się w kościołach głównymi zagrożeniami są pożary i kradzieże mienia oraz kradzieże z włamaniem.

Art. 50 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, że

„1. W przypadku wystąpienia zagrożenia polegającego na możliwości zniszczenia, uszkodzenia, kradzieży, zaginięcia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku ruchomego wpisanego do rejestru albo na Listę Skarbów Dziedzictwa, odpowiednio wojewódzki konserwator zabytków może wydać, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego wydaje, decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia.

2. Czasowe zajęcie zabytku ruchomego polega na przekazaniu go, w zależności od rodzaju zabytku, do muzeum, archiwum lub biblioteki.

3. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio.

4. Jeżeli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. 1 lub 3:

1) zabytek ruchomy może być przejęty przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze decyzji, na własność Skarbu Państwa, z przeznaczeniem na cele kultury, oświaty lub turystyki, za odszkodowaniem odpowiadającym wartości rynkowej tego zabytku”.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawę planowania przestrzennego. Zawierają one zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zapisy w MPZP wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gmina Duszniki nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują MPZP dla wybranych obszarów, które zawierają zapisy pozwalające na ochronę zabytków nieruchomości i archeologicznych

Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
001	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów aktywizacji gospodarczej rejon wsi Sękowo gmina Duszniki	63.3	1997-03-14	XXXII-135/97
002	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod aktywizację gospodarczą w Chełminku gm. Duszniki	0.5	1999-02-24	VI-29/99
003	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod aktywizację gospodarczą w Grzebienisku gm. Duszniki	5	1999-02-24	VI-30/99
004	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod zabudowę mieszkaniową - jednorodziną w Zalesiu gm. Duszniki	0.2	1999-02-24	VI-31/99
005	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod zabudowę mieszkaniową - jednorodziną w Ceradzu Dolnym gm. Duszniki	1	1999-02-24	VI-32/99
006	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod zabudowę mieszkaniową - jednorodziną i aktywizację gospodarczą w Dusznikach.	3.6	1999-02-24	VI-33/99
007	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego pod zabudowę mieszkaniową - jednorodziną i aktywizację gospodarczą w Sękowie gm. Duszniki.	6	1999-02-24	VI-34/99
008	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki.	11.3	1999-12-07	XIV-97/99
009	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania	4.8	2000-12-05	XXV-161/2000

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
	przestrzennego gminy Duszniki w miejscowości Podrzewie działka ewid. nr 50/5.			
010	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki w miejscowości Duszniki dla działki ewid. nr 583/1.	9.6	2001-03-07	XXXIX-187/2001
011	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki, w części dotyczącej wsi Ceradz Dolny.	15	2001-04-24	XXXI-196/2001
012	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki, w części wsi Sękowo obejmującej obszar części działki nr 55 na cele eksploatacji kruszywa naturalnego.	6.4	2001-06-20	XXXIII/208/2001
013	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki.	15	2001-06-20	XXXII-209/2001
014	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki w miejscowości Podrzewie.	71	2001-09-26	XXXV-229/2001
015	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego w miejscowości Grzebienisko dla dz. nr ewid. 480/1	4.9	2001-09-26	XXXV-230/2001
016	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów aktywizacji gospodarczej w Sarbii gm. Duszniki - działki o nr ew. 36, 37/1, 37/3, 37/4 - zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gm. Duszniki	33.3	2002-02-20	XXXIX-259/2002
017	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Kunowie gm. Duszniki - działki o nr ew. 97/2, 95/6, 95/7 - zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gm. Duszniki	13.3	2002-02-20	XXXIX-260/2002
018	zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gm. Duszniki - wieś Ceradz.	19.4	2002-02-20	XXXIX-261/2002
019	zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego w części gminy Duszniki.	92.1	2002-05-16	XLII-280/2002
020	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej na obszarze działek o nr ewid. 95/6, 119/17 w miejscowości Wilczyna - gmina Dusznik.	30.2	2002-05-16	XLII-281/2002
021	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej MN1 i MN2 na obszarze działek o nr 126 we wsi Mieściska gmina Dusznik.	0.6	2002-05-16	XLII-282/2002
022	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu aktywizacji gospodarczej w miejscowości Sękowo na obszarze działki 337L/1	0.9	2001-06-20	XLII-283/2002
023	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki w części wsi Sękowo obejmujący obszar działek nr 14/3, 14/4 na cele eksploatacji kruszywa naturalnego - zmiana planu gminy.	7.3	2002-08-01	XLIV-291/2002
024	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego w części gminy Duszniki.	13.1	2003-02-26	V-25/2003
025	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu aktywizacji gospodarczej na obszarze	0.6	2003-02-26	V-26/2003

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
	działki o nr ewid.: 321/14 i 321/15 we wsi Sękowo, gmina Duszniki			
026	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki, w części dotyczącej wsi Brzoza - teren eksploatacji złóż kruszywa naturalnego (część działki ewidencyjnej o nr 118 - o łącznej powierzchni 4,5 ha)	4.7	2003-02-26	V-28/2003
027	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej na obszarze części działki o nr ewid. 126 we wsi Mieściska	3.2	2003-07-02	X-53/2003
028	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego w części gminy Duszniki	5.2	2003-07-02	X-54/2003
029	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki dla obszarów położonych w Ceredzu Dolnym, Sędzinach, Podrzewiu, Mieściskach, Dusznikach i Grzebienisku.	25.3	2005-06-22	XXXVI-183/05
030	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący działkę nr ewid. 335L/1 położoną we wsi Sękowo	9.1	2005-09-21	XXXVII-188/05
031	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący działki nr ewid. 47/9, 47/21, 47/26, 47/27, 53/3, 53/4, 53/7, 53/9, 53/10, 53/11, 53/12, 53/13, 53/14 położone we wsi Podrzewie.	49.8	2006-01-26	XLII-221/06
032	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Duszniki dla obszarów położonych w Grzebienisku, Dusznikach, Sękowie, Niewierzu, Wierzei i zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w Ceredzu Dolnym.	11.7	2007-01-23	V/19/07
033	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Dusznikach dla obszaru działek o nr ewid. 884/2, 862/2, 883/7, 885, 886/2, 1235/17.	4	2007-01-23	V/20/07
034	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów aktywizacji gospodarczej w Sękowie.	7	2007-03-07	VII/30/07
035	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego działkę o nr ewid.: 345/1 w miejscowości Sękowo	3.2	2007-05-22	X/48/07
036	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla części działki o nr 439/2.	1.1	2008-03-31	XXVI/141/08
037	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla części działki o nr 241/4.	0.8	2008-03-31	XXVI/142/08
038	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla działki o nr 206/5 i części działki 206/8..	0.8	2008-03-31	XXVI/143/08
039	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla działki o nr 441/5.	0.1	2008-03-31	XXVI/144/08
040	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działek o nr 294/1, 294/4, 293.	2.7	2008-03-31	XXVI/145/08
041	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	0.9	2008-03-31	XXVI/146/08

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
	w Dusznikach dla działki o nr 579.			
042	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działki o nr 230.	0.6	2008-03-31	XXVI/147/08
043	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działki o nr 1021.	0.1	2008-03-31	XXVI/148/08
044	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działki o nr 913/2 i 914/2.	0.9	2008-03-31	XXVI/149/08
045	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Mieściskach dla działki o nr 113/2.	0.9	2008-03-31	XXVI/150/08
046	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Sękowie dla działki o nr 271.	0.5	2008-03-31	XXVI/151/08
047	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Zakrzewiu dla działki o nr 200.	0.3	2008-03-31	XXVI/152/08
048	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działek o nr 246/5 i 246/6	7.3	2008-03-31	XXVI/153/08
049	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działek o nr 778/1, 778/2, 778/3, 686/10, 686/7 i 686/8	1.2	2008-08-26	XXXI/187/08
050	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym, dla działki o nr ewid. 76/11	2	2009-05-26	XLIII/295/09
051	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Kunowie dla działek o nr ewid. 204, 206/7, 213, 215/5, 218, 219/1, 220	7.4	2009-05-26	XLIII/296/09
052	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej obejmującego działkę o numerze ewidencyjnym 3 w Podrzewiu	10.1	2009-09-29	XLVIII/339/09
053	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej obejmującego działkę o numerze ewidencyjnym 638 w Podrzewiu	4	2009-09-29	XLVIII/340/09
054	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej obejmującego działki o numerach ewidencyjnych 6/17, 6/20, 6/22, 6/24 w Podrzewiu	11.6	2009-09-29	XLVIII/341/09
055	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej obejmującego działki o numerach ewidencyjnych 630/2, 630/3, 631, 632, 633, 634 i 636/1	16	2009-09-29	XLVIII/342/09
056	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla działki o nr ewid. 250/7 i 250/9	1.3	2009-10-27	L/355/09
057	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla działki o nr ewid. 245/9	7.5	2009-10-27	L/356/09
058	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Grzebienisku dla działki o nr ewid. 142/5	1.6	2009-10-27	L/357/09

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
059	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sędzinku dla części działki o nr ewid. 566	1.9	2009-10-27	L/358/09
060	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sędzinku dla działki o nr ewid. 517/14	3.9	2009-10-27	L/360/09
061	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla części działki o nr ewid. 439	0.9	2009-10-27	L/361/09
062	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej w Wilczyńcu, Podrzewiu i Sękowie	63.5	2009-11-24	LI/371/09
063	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sędzinku dla działki o nr ewid. 534/2	3.4	2010-01-26	LIV/387/10
064	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działki o nr ewid. 7	8.8	2010-01-26	LIV/388/10
065	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działek o nr ewid. 160, 161, 173, 174, 175, 176, 177	10.7	2010-01-26	LIV/389/10
066	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działek o nr ewid. 250/1, 250/2, 250/3, 250/4, 250/5, 250/6, 250/7, 250/8, 250/10, 250/11, 250/12, 250/13, 250/14, 250/15, 250/16, 250/17, 250/18, 250/19, 250/20, 250/21, 250/22, 250/23, 250/24	7.8	2010-01-26	LIV/390/10
067	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działek o nr ewid. 139/1 i 140/1	1	2010-01-26	LIV/391/10
068	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sędzinku dla działek o nr ewid. 470/3, 471/3, 472/3, 499/2, 504/2, 505/2	14.2	2010-01-26	LIV/392/10
069	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla części działki o nr ewid. 540	1.3	2010-01-26	LIV/393/10
070	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek o nr ewid. 297/9, 296 oraz części działki o nr ewid. 297/7	0.8	2010-01-26	LIV/394/10
071	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części działki o nr ewid. 191	2	2010-01-26	LIV/395/10
072	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar położony w południowo-wschodniej części Mieścisk	16.3	2010-06-22	LX/432/10
073	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej obejmującego działki o numerach ewidencyjnych 309/1 i 325/4 oraz część działki 305/1 w Sękowie	9.1	2011-01-25	IV/22/11
074	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego pomiędzy ulicami Jana Pawła II i ulicą Kolejową	4.4	2011-04-26	VIII/39/11
075	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działki o nr ewid.	0.3	2012-04-24	XXII/126/12

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
	1661/1			
076	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działki o nr ewid. 238	1.5	2012-04-24	XXII/127/12
077	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działek o nr ewid. 206/1, 206/2, 207/1, 207/2 oraz 208	5.4	2012-04-24	XXII/128/12
078	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działki o nr ewid. 103	1.8	2012-04-24	XXII/129/12
079	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 127/15 w Ceradzu Dolnym	0.6	2012-04-24	XXII/130/12
080	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 172/4 w Ceradzu Dolnym	1.6	2012-04-24	XXII/131/12
081	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Dusznikach dla działki o nr ewid. 298	2	2012-04-24	XXII/132/12
082	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 196/1 w Dusznikach	0.1	2012-04-24	XXII/133/12
083	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 133/2 w Wierzei	0.3	2012-04-24	XXII/134/12
084	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sękowie dla działki o nr ewid. 359/2	5.9	2012-04-24	XXII/135/12
085	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działek o nr ewid. 230/1, 230/2	2.4	2012-10-30	XXIX/181/12
086	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części dotyczącej działek nr 862/2 oraz 884/2 w Dusznikach	0.9	2012-10-30	XXIX/182/12
087	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 152/1 w Grzebieńsku	2.5	2013-02-26	XXXIV/217/13
088	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w Dusznikach dla działki 883/32	0.1	2013-09-24	XLI/269/13
089	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sędzinku dla działek nr ewid. 207, 139, 124 i części działki nr 138	3.1	2014-06-24	L/336/14
090	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Grzebieńsku w rejonie ulicy Poznańskiej i Lipowej	13.9	2014-06-24	X/337/14
091	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Ceradzu Dolnym dla działek o nr ewid. 254/2, 254/1 oraz 252/3	2.3	2014-06-24	L/338/14
092	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Grzebieńsku dla działki o nr ewid. 367/8 oraz części działki 367/13	0.3	2014-08-26	LI/346/14
093	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Brzozie dla działki o nr ewid. 209/6 i 209/7	0.2	2014-10-28	LIII/365/14

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
094	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Brzozie dla działki o nr ewid. 209/12	0.1	2014-10-28	LIII/366/14
095	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Brzozie dla działki o nr ewid. 144	0.5	2014-10-28	LIII/367/14
096	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Sędzinach dla działki o nr ewid. 164/12	0.1	2014-10-28	LIII/368/14
097	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Wilkowie dla działki o nr ewid. 140	0.2	2014-10-28	LIII/369/14
098	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Mieściskach dla działek o nr ewid. 74/2, 88/2, 87 i 19.	8.2	2016-05-24	XXV/164/16
099	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Mieściskach dla działek o nr ewid. 38 i 39.	2.7	2016-05-24	XXV/165/16
100	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Wierzei dla działek o nr ewid. 154/3 i 155.	3.7	2016-05-24	XXV/166/16
101	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Wilczynie dla działek o nr ewid. 45, 50/2, 50/4, 54/11 i 50/5	11.9	2016-05-24	XXV/167/16
102	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego Duszniki	198.7	2016-11-29	XXXI/206/16
103	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego: Duszniki, Sędziny, Sarbia.	610.4	2016-11-29	XXXI/207/16
104	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego: Sędzinko, Sędziny.	318.4	2016-11-29	XXXI/208/16
105	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego: Sarbia, Sędziny, Wierzeja, Grzebienisko.	290.7	2016-11-29	XXXI/209/16
106	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego: Wilkowo, Sędzinko, Sędziny, Wierzeja.	417.9	2016-11-29	XXXI/210/16
107	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego: Wierzeja, Grzebienisko, Brzoza, Wilkowo	230.6	2016-11-29	XXXI/211/16
108	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki, dla obrębu geodezyjnego: Wilkowo, Brzoza.	84.3	2016-11-29	XXXI/212/16
109	w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności gospodarczej obejmującego działki o numerach ewidencyjnych 6/17, 6/20, 6/21, 6/22 i 6/24 w Podrzewiu	11.5	2017-01-24	XXXIII/241/17

OZNACZENIE	NAZWA	POW. [HA]	DATA UCHWAŁY	UCHWAŁA
110	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części działki o nr ewid. 412/6 w Sękowie	1.1	2019-03-26	VII/37/19
112	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki o nr ewid. 883/16 i 883/17 w Dusznikach	0	2019-03-26	VII/39/19
113	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego przy ul. Bukowskiej w Dusznikach	6.2	2019-09-24	XV/103/19
114	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek o nr ewid. 583/5, 583/7, 583/9 i 583/10 w Dusznikach	9.4	2019-07-30	XIII/72/19
115	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 27/8 położonej w miejscowości Wilczyna, gmina Duszniki	2	2020-09-29	XXX/203/20
116	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr ewid. 68/1, 68/2 oraz części działek nr ewid. 68/3, 68/4 w Podrzewiu	0.8	2022-05-17	LIX/376/22
117	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek o nr ewid. 29, 26/1, 26/2, 26/3 położonych w Sędzinku	8.9	2022-05-17	LIX/377/22
118	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części obrębu geodezyjnego Wierzeja	7.8	2022-05-17	LIX/378/22
119	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części działki o nr ewid. 294 w Sędzinku	5.3	2022-08-31	LXVI/407/22
120	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek o nr ewid. 40, 41 położonych w Mieściskach, i działki o nr ewid. 2/7 położonej w miejscowości Sarbia, gminy Duszniki	15.7	2022-09-20	LXVIII/413/22
121	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr 419/1, 419/3, 419/6, 419/7 i 419/8 położonych w miejscowości Niewierz, gmina Duszniki	6	2022-11-21	LXXI/435/22

Obecnie opracowywane są cztery nowe miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego wywołane uchwałą nr:

- Uchwała nr LVI/362/22 Rady Gminy Duszniki z dnia 22 lutego 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek o nr ewid. 425, 426 w Sękowie,
- Uchwała nr LIV/361/22 Rady Gminy Duszniki z dnia 22 lutego 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego przy ul. Piaskowej w Dusznikach,
- Uchwała nr LXXI/434/22 Rady Gminy Duszniki z dnia 21 listopada 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części działki o nr ewid. 439/25 w Dusznikach,
- Uchwała nr LXXI/432/22 Rady Gminy Duszniki z dnia 21 listopada 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego przy ul. Podrzewskiej w Dusznikach.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t. j. Dz.U. z 2021 r. , poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy o ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Duszniki została opracowana w 2014 r. Została przyjęta Zarządzeniem nr 72/16 Wójta Gminy z dnia 17 listopada 2016 r. Spis obiektów ujętych w GEZ zawierają Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2, który zawiera spis stanowisk archeologicznych.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

Gmina Duszniki jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 35 obiektów zabytkowych, w tym 4 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy Duszniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT
1	Brzoza	kapliczka z figurą matki boskiej
2	Chełminko	cmentarz ewangelicki
3	Duszniki	kościół (zbór) poewangelicki, ul. Szamotulska 12
4	Duszniki	cmentarz przykościelny, ul. Szamotulska 12
5	Duszniki	szkoła, ob. przedszkole, ul. Broniewskiego 1
6	Duszniki	szkoła, ul. Broniewskiego 3
7	Duszniki	dwór w zespole dworsko-folwarcznym, ul. Jana Pawła II 8
8	Duszniki	dom, ul. Jana Pawła II 23 w zespole dworsko-folwarcznym
9	Duszniki	park dworski w zespole dworsko-folwarcznym, ul. Jana Pawła II
10	Duszniki	cmentarz ewangelicki, ul. Niewierska
11	Grodziszczko	szkoła, ob. dom nr 6
12	Grzebienisko	szkoła elementarna katolicka, ob. szkoła podstawowa, ul. Szkolna 16
13	Grzebienisko	szkoła elementarna ewangelicka, ob. gimnazjum, ul. Szkolna 16
14	Grzebienisko	budynek gospodarczy w zespole szkolnym, ul. Szkolna 16
15	Kunowo	szkoła, ob. dom nr 1
16	Mieściska	park w zespole dworskim (park położony jest na terenie 3 działek, tylko jedna z nich należy do gminy Duszniki)
17	Młynkowo	dom nr 9
18	Niewierz	cmentarz choleryczny, ul. Leśna
19	Podrzewie	figura św. Jana Nepomucena
20	Podrzewie	cmentarz ewangelicki, ul. Poznańska (jest położony na terenie dwóch działek, tylko jedna z nich należy do gminy Duszniki)
21	Podrzewie	szkoła, ul. Dusznicka 22
22	Sarbia	cmentarz ewangelicki
23	Sędzinko	cmentarz ewangelicki, ul. Wilkowska
24	Sędzinko	szkoła, ul. Szkolna 9
25	Sędziny	cmentarz katolicki
26	Sękowo	szkoła, ob. przedszkole, ul. Szkolna 23
27	Sękowo	budynek gospodarczy w zespole szkoły, ul. Szkolna 23
28	Sękowo	dwór nr 32 w zespole dworsko-folwarcznym, ul. Lipowa
29	Sękowo	park dworski w zespole dworsko-folwarcznym, ul. Lipowa
30	Wierzeja	cmentarz choleryczny, ul. Stawna
31	Wierzeja	szkoła, ob. dom, ul. Bukowska 8, 8/1: (tylko w części stanowi własność gminy Duszniki)
32	Wierzeja	stodoła, ul. Bukowska 8, 8/1: (tylko w części stanowi własność gminy Duszniki)
33	Wierzeja	kuźnia, ul. Stawna 1
34	Wilkowo	kuźnia w zespole folwarcznym, ul. Lipowa
35	Zakrzewko	kapliczka

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów

legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Jednostka korzystająca z obiektu, będącego własnością gminy, jest zobowiązana do dbałości o stan techniczny obiektu oraz teren wokół niego.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Duszniki.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY DUSZNIKI	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • opracowana gminna ewidencja zabytków; • występowanie znaczących stanowisk archeologicznych, w tym wpisanych do rejestru zabytków; • zabytki architektury, zróżnicowane w regionalnej skali elementy środowiska kulturowego i przyrodniczego (m.in. liczne parki podworskie), • występujące założenia dworsko-folwarczne, • oznakowane szlaki turystyczne pieszo-rowerowe; • rezerwat przyrody „Duszniczki” i „Huby Grzebieniskie”; • występowanie Obszaru Mającego znaczenie dla Wspólnoty Natura 2000 – Grądy Bytyńskie; • aktywna działalność Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Dusznikach; • istnienie Izby Regionalnej Towarzystwa Miłośników Ziemi Dusznickiej – jedyne muzeum lokalne prowadzone przez stowarzyszenie 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zachowania obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków; • niewielkie oznakowanie obiektów zabytkowych; • przeciętna jakość usług turystycznych dostępności do bazy gastronomicznej i noclegowej w gminie; • niewykorzystany potencjał turystyczny, w tym w oparciu o najcenniejsze zabytki; • zły stan zachowania zabytkowych parków.

<p>w powiecie szamotulskim;</p> <ul style="list-style-type: none"> • przynależność do Lokalnej Grupa Działania - KOLD. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych oraz zapomnianych cmentarzy, szczególnie ewangelickich.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Duszniki. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Duszniki na lata 2015-2018 i na lata 2019-2022. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Duszniki.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Duszniki.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Duszniki

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Duszniki.		
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Umieszczenie w widocznym miejscu tablic informacyjnych na obszarze zapomnianych cmentarzy oraz podjęcie również prac porządkowych.	Czy i gdzie umieszczono tablice, gdzie i jakie prace porządkowe wykonano, ich zakres
	Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.	Czy pozyskano środki, z jakich środków, na jakie obiekty, zakres prac
	Realizacja zadań własnych Gminy Duszniki w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością lub współwłasnością (Tabela nr 4). W planie jest wykonanie działań konserwatorskich przy następujących obiektach: – dwór w Dusznikach, – zbór – wieża, kościoła poewangelickiego w Dusznikach, – renowacja lub rozbiórka: strażnica we Wierzei, budynek gospodarczy przy przedszkolu w Sękowie.	Jakie obiekty wyznaczono do remontu, co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Planowane działania przy zabytkach stanowiących własność Gminy Duszniki na okres 4 lat trwania programu: 1. Modernizacja budynku Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Dusznikach, przy ul. Jana Pawła II 10, w latach 2023-2024, poprzez przebudowę wykusza nad wejściem do budynku, wymianę części połaci dachowej nad wykuszem oraz remont podjazdu dla osób niepełnosprawnych przy wejściu do budynku, szacowany koszt: 460 000,00 zł; 2. Termomodernizacja budynku po byłej szkole w Grodziszczku w 2023 r. poprzez wymianę pokrycia dachowego, szacowany koszt 150 000,00 zł; 3. Modernizacja budynku Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Dusznikach, przy ul. Jana Pawła II 8, w latach 2023-2026, poprzez wykonanie elewacji budynku, przebudowę wejścia od szczytu budynku wraz podjazdem dla osób niepełnosprawnych oraz budowę nowych i modernizację istniejących dojazdów do budynku z kostki brukowej, szacowany koszt: 1 020 408,16 zł.	
	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy.	
	Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Czy i jakie zapisy wprowadzono, zmieniono, dla jakich obiektów
	Systematyczne prace w parkach należących do Gminy Duszniki, tj. parku w Dusznikach i Sękowie, w tym bieżącą pielęgnacją drzewostanu, usuwanie złomów i wykrotów, drzew suchych i chorych.	Jakie prace wykonano, wartość poniesionych środków
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, gdzie, wartość przeznaczonych środków
	Dokumentacja dziedzictwa kulturowego	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków we współpracy z WKZ.
	Coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano Plan, czy aktualizowano

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Duszniki.		
Zwiększenie świadomości kulturowej wśród dzieci i młodzieży przez jej włączenie w różne formy aktywności	Organizacja konkursów historycznych w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe.	Ilość zorganizowanych konkursów, ich tematyka, z kim współpracowano
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów we ścisłej współpracy z Biblioteką Publiczną i Centrum Animacji Kultury w Dusznikach.	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano
	Organizacja wycieczek krajoznawczych, rowerowych po najciekawszych miejscach gminy dla uczniów szkół podstawowych w ramach zajęć lekcyjnych.	
Tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Wsparcie merytoryczne w celu opracowania tablic informacyjnych zawierających podstawowe informacje na temat najbardziej wartościowych zabytków rejestrowych, które zamieszczone zostaną na zewnątrz obiektów.	Ile tablic umieszczono, gdzie, wartość przeznaczonych środków
Promocja historii i dziedzictwa kulturowego	Wspieranie opracowania pozycji literackiej o lokalnym dziedzictwie Duszniki i okolic.	Czy opracowano, ilość wydanych pozycji, z kim współpracowano, wartość przeznaczonych środków
	Opracowanie ulotek promujących zabytki gminy (również w formie edukacyjnej).	
	Rozpowszechnienie informacji na temat rejestru zabytków z terenu gminy.	Gdzie rozpowszechniano, w jakiej formie, informacje na jaki temat, z kim współpracowano, wartość przeznaczonych środków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,

– współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Duszniki),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Duszniki dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Duszniki,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,

- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – przyznawane są zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Środki finansowe na dany rok pozostające w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli lub posiadaczy zabytków, wg wzorów zamieszczonych na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu. Na stronie znajduje się także regulamin wewnętrzny przyznawania dotacji.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego – zasady udzielania dotacji przez Województwo szczegółowo określa Uchwała nr XXIX/409/08 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 1 grudnia 2008 r. Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Podstawą udzielenia dotacji jest prawidłowo złożony wniosek wraz z kompletem załączników.

Dotacje Starostwa Powiatu Szamotulskiego - określa uchwała nr XLI/194/06 Rady Powiatu Szamotulskiego z dnia 13 lipca 2006 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje Gminy Duszniki – udzielane są zgodnie z uchwałą nr XLIX/313/21 Rady Gminy Duszniki z dnia 9 listopada 2021 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się z ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.

Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00 zł, do 500.000,00 zł i do 3.500.000,00 zł.

Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98 % wartości inwestycji.

Pełne informacje dotyczące naboru wniosków do programu wraz z instrukcją i ogłoszeniem o naborze znajdują się na stronie Banku Gospodarstwa Krajowego.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości

czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, ngo oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Duszniki.
11. Program opieki nad zabytkami gminy Duszniki na lata 2015-2018 i na lata 2019-2022.
12. <http://www.kold.pl/>.
13. <https://regionwielkopolska.pl/kultura-ludowa.html>
14. <http://www.bpicak.pl/>.
15. <http://www.osirduszniki.pl/?trasy-rowerowe-i-piesze-w-gminie-duszniki,78>.
16. www.nid.pl.
17. www.nimoz.pl.
18. www.zabytek.pl
19. www.stat.gov.pl/gus.
20. www.isap.sejm.gov.pl.

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Podział stanowisk archeologicznych ze względu na funkcję.
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Duszniki.
3. Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Duszniki.
4. Tabela nr 4. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy Duszniki.
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT.
6. Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Duszniki.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Duszniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Brzoza		KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ, mur., ok. 1900 r.
2	Brzoza		ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY: a. dwór, mur., ok. 1900 r., b. park, k. XIX w., c. kapliczka z figurą Matki Boskiej, mur., 1871 r., d. rządówka, nr 3, mur., pocz. XX w., f. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w., g. brama z ogrodzeniem (północna), mur., 4 ćw. XIX w., h. brama z parku na folwark, 4 ćw. XIX w.
3	Ceradz Dolny	ul. Powstańców Wlkp./Parkowa	PARK DWORSKI
4	Ceradz Dolny	ul. Powstańców Wlkp.	ZESPÓŁ FOLWARCZNY: a. oficyna, mur., pocz. XX w., b. obora, mur., 2 poł. XIX w., c. obora, mur, pocz. XX w., d. chlewnia, mur., 2 poł. XIX w., e. spichlerz i stajnia, mur., pocz. XX w., f. stodoła, mur., pocz. XX w., g. kuźnia, mur., 1900 r., h. gorzelnia, mur., 1905 r., i. brama, mur., pocz. XX w.
5	Chełminko		CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.
6	Duszniki	ul. Jana Pawła II	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. ŚW. MARCINA: a. kościół, mur., 1 poł. XVI w., rozbud. 1903-1904 r. o przęsło i wieżę, 1913 r. dobudowa nawy bocznej i zakrystii, b. dzwonnica, mur., 1948 r., c. kaplica cmentarna, mur., pocz. XIX w. d. cmentarz przykościelny, XVI w., e. ogrodzenie z bramami, mur., XIX w., f. plebania, nr 114, mur., k. XVIII w., g. organistówka, nr 112, mur., XIX/XX w., h. figura Chrystusa, mur., poł. XIX w.
7	Duszniki	ul. Szamotulska 12	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO: a. kościół, mur., 1866 r., b. cmentarz przykościelny, ok. 1966 r.
8	Duszniki	ul. Chełmińska/Podrzewska	KAPLICZKA, mur., ok. 1920-1930 r.
9	Duszniki	ul. Bukowska	CMENTARZ KATOLICKI, XX w.
10	Duszniki	ul. Niewierska	CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.
11	Duszniki	ul. Broniewskiego 1	SZKOŁA, ob. przedszkole, mur., 1880 r.
12	Duszniki	ul. Broniewskiego 3	SZKOŁA, mur., 1913 r.
13	Duszniki	ul. Kolejowa:	ZESPÓŁ STACJI KOLEJOWEJ, a. stacja, ob. dom nr 5, mur., ok. 1905 r., b. magazyn, mur., ok. 1905 r., c. dom pracowników kolei nr 10, mur., ok. 1905 r.
14	Duszniki		ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY: a. dwór, mur., ok. 1848 r., ul. Jana Pawła II 8, b. park, poł. XIX w., ul. Jana Pawła II,

			c. obora, mur., 1900-1910 r., ul. Kolejowa, d. spichlerz, mur., ok. 1920 r., ul. Kolejowa
15	Duszniki	ul. Jana Pawła II 9	DOM, mur., 1910-1920 r.
16	Duszniki	ul. Jana Pawła II 23	DOM, mur., 1900-1910 r.
17	Duszniki	ul. Jana Pawła II 24	DOM, mur., 1920-1930 r.
18	Duszniki	ul. Jana Pawła II 36	DOM, mur., ok. 1900 r.
19	Duszniki	ul. Jana Pawła II 59	DOM, mur., 1900-1910 r.
20	Duszniki	ul. Jana Pawła II 66	DOM, mur., 3 ćw. XIX w.
21	Duszniki	ul. Jana Pawła II 67	DOM, mur., 1897 r.
22	Duszniki	ul. Jana Pawła II 72	DOM, mur., 1910-1920 r.
23	Duszniki	ul. Jana Pawła II 94	DOM, mur., ok. 1920 r.
24	Duszniki	ul. Jana Pawła II 101	DOM, mur., 4 ćw. XIX w.
25	Duszniki	ul. Jana Pawła II 119	DOM, mur., 1912 r.
26	Duszniki	ul. Jana Pawła II 123	DOM, mur., ok. 1910 r.
27	Duszniki	ul. Jana Pawła II 131	SZPITAL DLA UBOGICH, ob. dom, mur., ok. 1770 r.
28	Duszniki	ul. Lipowa 5	DOM, mur., 1920-1930 r.
29	Duszniki	ul. Szamotulska 3	DOM, mur. 3 ćw. XIX w.
30	Duszniki	ul. Szamotulska 9	DOM (d. ośmiorak), mur., ok. 1900 r.
31	Duszniki	ul. Szamotulska 11	DOM, mur., 1899 r.
32	Duszniki	ul. Szamotulska 19	DOM, mur., 4 ćw. XIX w.
33	Duszniki	ul. Szamotulska 20	DOM, mur., pocz. XX w.
34	Grodziszczko		KAPLICZKA Z FIGURĄ CHRYSYTA, mur., 4 ćw. XIX w.
35	Grodziszczko	nr 6	SZKOŁA, ob. dom, mur., 1906 r.
36	Grzebienisko	ul. Lipowa 8	DOM, mur., ok. 1900 r.
37	Grzebienisko	ul. Szkolna	CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.
38	Grzebienisko	ul. Szkolna 16	a. szkoła elementarna katolicka, ob. szkoła podstawowa, mur., 2 poł. XIX w. b. szkoła elementarna ewangelicka, ob. gimnazjum, mur., 2 poł. XIX w., c. budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.
39	Grzebienisko	ul. Szkolna 18	GOSPODARSTWO: a. willa, mur., 1928-1930 r., b. brama, mur.-żel., 2 poł. XIX w., c. dom, szach., ok. poł. XIX w., przylega do nr 18
40	Kunowo		KAPLICZKA, mur., ok. 1930 r.
41	Kunowo	nr 1	SZKOŁA, ob. dom, mur., 1900-1910 r.
42	Mieściska	nr 7	ZESPÓŁ DWORSKI: a. dwór, mur., poł. XIX w., b. park, ok. 1920 r. c. budynek gospodarczy, XIX w.
43	Mieściska	nr 12	ZAGRODA: a. dom, mur., ok. 1900 r., b. brama, mur., ok. 1900 r.
44	Młynkowo	nr 4	DOM, mur., 1900-1910 r.
45	Młynkowo	nr 9	DOM, mur., 1899 r.
46	Młynkowo	nr 13	ZAGRODA: a. dom, mur., 4 ćw. XIX w., b. obora, mur., 1881 r.
47	Niewierz	ul. Długa 14	KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. JANA NEPOMUCENA, mur., ok. 1930 r.
48	Niewierz	ul. Leśna	CMENTARZ CHOLERYCZNY, XIX w.
49	Niewierz	ul. Leśna	SZKOŁA ELEMENTARNA KATOLICKA, ob. dom,

			mur., ok. 1906 r.
50	Niewierz	ul. Leśna 36	DOM, mur., poł. XIX w.
51	Niewierz	ul. Parkowa 12	ZESPÓŁ DWORSKI: a. dwór, mur., 3 ćw. XIX w., b. brama, mur., 1909 r., c. park, 2 poł. XIX w.
52	Niewierz	ul. Turowska	ZESPÓŁ FOLWARCZNY: a. obora, mur., 1897 r.,
53	Podrzewie		FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA, mur., ok. 1850 r.
54	Podrzewie		CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.
55	Podrzewie	ul. Długa	KUŹNIA, mur., 1896 r.
56	Podrzewie	ul. Długa 23	DOM, mur., 4 ćw. XIX w.
57	Podrzewie	ul. Długa 27	DOM, mur., ok. 1910 r.
58	Podrzewie	ul. Długa 39	OBORA W ZAGRODZIE, mur.-szach., 1900 r.
59	Podrzewie	ul. Dusznicka 2	DOM, mur. 4 ćw. XIX w.
60	Podrzewie	ul. Dusznicka 16	DOM, mur., pocz. XX w.
61	Podrzewie	ul. Dusznicka 17	ZAGRODA: a. dom, mur., 1 ćw. XX w., b. budynek gospodarczy, mur., 4 ćw. XIX w., c. obora, mur., 4 ćw. XIX w., d. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.
62	Podrzewie	ul. Dusznicka 22	SZKOŁA, mur., ok. 1900 r.
63	Podrzewie	ul. Ogrodowa 8	ZAGRODA: a. dom, mur., ok. 1900 r., b. obora, mur., 1899 r.
64	Podrzewie	ul. Poznańska	ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY: a. dwór, nr 3, mur., 1910 r., b. park, pocz. XX w., c. obora, mur., 4 ćw. XIX w., d. budynek inwentarski, mur., 4 ćw. XIX w.
65	Sarbia		KAPLICZKA, mur., ok. 1930 r.
66	Sarbia		CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.
67	Sarbia		PARK DWORSKI, 1 poł. XIX w.
68	Sarbia		ZESPÓŁ FOLWARCZNY: a. spichlerz, mur., k. XIX w., b. chlewnia, mur., k. XIX w., c. obora, mur., k. XIX w.
69	Sędzinko	ul. Szkolna 9	SZKOŁA, mur., ok. 1900 r.
70	Sędzinko	ul. Szkolna 11	KAPLICZKA, mur., ok. 1930 r.
71	Sędzinko	ul. Topolowa 2	DOM, mur., 4 ćw. XIX w.
72	Sędzinko	ul. Topolowa 8	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY, mur.-szach., pocz. XX w.
73	Sędzinko	ul. Wilkowska	CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.
74	Sędziny		CMENTARZ KATOLICKI, XX w.
75	Sędziny		CMENTARZ KATOLICKI, PRZYKOŚCIELNY, XX w.
76	Sędziny	ul. Parkowa	ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY: a. pałac, nr 18, mur., 1 poł. XIX w., przebud. XIX/XX w., b. oficyna północna, nr 18 a, mur., 4 ćw. XIX w., c. oficyna południowa, nr 18 b, mur., 4 ćw. XIX w., d. park, pocz. XIX w., e. chlewnia z mieszkaniem, mur., 1858 r., f. stajnia, mur., 1858 r., g. obora, mur., ok. 1900 r.,

			h. spichlerz, mur., 2 poł. XIX w., i. kuźnia i warsztaty, mur., 1910 r., j. stodoły, mur., 1900 r.
77	Sędziny	ul. Parkowa 23	PLEBANIA, mur., l. 20 XX w.
78	Sękowo	ul. Lipowa	ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY: a. dwór, nr 32, mur., 1900-1905 r., b. rządówka, nr 30, mur., 4 ćw. XIX w., c. park, 2 poł. XIX w., d. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w., e. czworak, ul. Szkolna 11, mur., 1900 r.
79	Sękowo	ul. Lipowa 23	DOM, mur., 4 ćw. XIX w.
80	Sękowo	ul. Szkolna 3	DOM, mur., 4 ćw. XIX w.
81	Sękowo	ul. Szkolna 23	ZESPÓŁ SZKOŁY: a. szkoła, ob. przedszkole, mur., 1901 r., b. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.
82	Wierzeja	ul. Bukowska 8, 8/1	ZESPÓŁ SZKOŁY, ob. zagroda: a. szkoła, ob. dom, mur., 1900-1910 r., b. stodoła, mur., 1900-1910 r.
83	Wierzeja	ul. Stawna	CMENTARZ CHOLERYCZNY, XIX w.
84	Wierzeja	ul. Stawna 1	KUŹNIA, szach., ok. 1910 r.
85	Wilczyna		CMENTARZ KATOLICKI, XX w.
86	Wilczyna	ul. Młynkowska	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI: a. kościół, mur., 1 poł. XVI w., rozbud. i przebud. 1890-1900 r., b. dzwonnica, mur., 1939 r., c. plebania, nr 10, mur., k. XIX w., przebud. 1924 r., d. dom parafialny, mur., 1934 r., e. cmentarz przykościelny, XVI w., f. figura Chrystusa, mur., 1888 r., g. chlew, ob. garaż, mur., 1 ćw. XX w.
87	Wilczyna	ul. Młynkowska	PARK DWORSKI, XIX/XX w.
88	Wilczyna	ul. Młynkowska 27	ZESPÓŁ SZKOŁY: a. szkoła, ob. nieużytkowana, mur., ok. 1910 r. b. budynek gospodarczy, dREW. - mur., ok. 1920 r.
89	Wilczyna	ul. Młynkowska 12	DOM, mur., pocz. XX w.
90	Wilczyna	ul. Młynkowska 15	DOM, mur., 1902 r.
91	Wilkowo	ul. Lipowa 1	KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ, mur., 1928 r., obok domu
92	Wilkowo	ul. Lipowa 3	DWÓR, mur., ok. 1900 r.
93	Wilkowo		ZESPÓŁ FOLWARCZNY: a. stodoła, mur.-dREW., 4 ćw. XIX w., ul. Okrężna b. kuźnia, mur., 4 ćw. XIX w., ul. Lipowa c. gorzelnia, mur., k. XIX w., ul. Okrężna
94	Zakrzewko		KAPLICZKA, mur., ok. 1920-1930 r.
95	Zakrzewko	na posesji nr 16	KAPLICZKA, mur., ok. 1920-1930 r.
96	Zakrzewko		ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY: a. pałac nr 30, mur., 2 poł. XIX, wieża i przybudówka 1913 r., b. domek ogrodnika, mur., pocz. XX w., c. park, ok. 1880 r., d. obora, mur., ok. 1900 r., e. obora, mur., k. XIX w., f. chlew i spichlerz, mur., 1903 r.,

			g. brama, mur., 4 ćw. XIX w.
97	Zakrzewko	nr 9	DOM, mur., 1914 r.
98	Zakrzewko	nr 24	DOM, mur., 1900-1910 r.
99	Zalesie	nr 1	ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY: a. dwór, mur., 2 poł. XIX w., b. stodoła, mur., k. XIX w.

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Duszniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE AZP	UWAGI
1	Brzoza	52-24	1	156	Nr Rej Zab. 1312/A z dnia 02.12.1971 r.
2	Brzoza	53-24	2	33	
3	Brzoza	53-24	3	34	
4	Brzoza	52-24	4	169	
5	Brzoza	52-24	5	168	
6	Brzoza	52-24	6	167	
7	Brzoza	52-24	7	166	
8	Brzoza	52-24	8	164	
9	Brzoza	52-24	9	165	
10	Brzoza	52-24	10	163	
11	Brzoza	52-24	11	162	
12	Brzoza	52-24	12	157	
13	Brzoza	52-24	13	159	
14	Brzoza	52-24	14	158	
15	Brzoza	52-24	15	144	
16	Brzoza	52-24	16	161	
17	Brzoza	52-24	17	160	
18	Brzoza	52-24	18	141	
19	Brzoza	52-24	19	143	
20	Brzoza	52-24	20	142	
21	Brzoza	52-24	21	139	
22	Brzoza	52-24	22	140	
23	Brzoza	52-24	23	138	
24	Brzoza	52-24	24	137	
25	Brzoza	52-24	25	136	
26	Brzoza	52-24	26	135	
27	Brzoza	52-24	27	134	
28	Brzoza	52-24	28	145	
29	Brzoza	52-24	29	146	
30	Brzoza	52-24	30	147	
31	Brzoza	52-24	31	148	
32	Brzoza	52-24	32	155	
33	Brzoza	52-24	33	153	
34	Brzoza	52-24	34	154	
35	Brzoza	52-24	35	152	

36	Brzoza	52-24	36	151	
37	Brzoza	52-24	37	150	
38	Brzoza	52-24	38	127	
39	Brzoza	52-24	39	128	
40	Brzoza	52-24	40	129	
41	Brzoza	52-24	41	124	
42	Brzoza	52-24	42	130	
43	Brzoza	52-24	43	131	
44	Brzoza	52-24	44	132	
45	Brzoza	52-24	45	133	
46	Brzoza	52-24	46	126	
47	Brzoza	52-24	47	125	
48	Brzoza	52-24	48	149	
49	Ceradz Dolny	52-24	1	54	
50	Ceradz Dolny	52-24	2	41	
51	Ceradz Dolny	52-24	3	42	
52	Ceradz Dolny	52-24	4	43	
53	Ceradz Dolny	52-24	5	44	
54	Ceradz Dolny	52-24	6	53	
55	Ceradz Dolny	52-24	7	47	
56	Ceradz Dolny	52-24	8	48	
57	Ceradz Dolny	52-24	9	46	
58	Ceradz Dolny	52-24	10	52	
59	Ceradz Dolny	52-24	11	51	
60	Ceradz Dolny	52-24	12	49	
61	Ceradz Dolny	52-24	13	50	
62	Ceradz Dolny	52-24	14	45	
63	Chelminko	51-22	1	1	
64	Chelminko	51-22	2	2	
65	Chelminko	51-22	3	3	
66	Chelminko	51-22	4	4	
67	Chelminko	51-22	5	5	
68	Chelminko	51-22	6	6	
69	Chelminko	51-22	7	7	
70	Chelminko	51-22	8	8	
71	Chelminko	51-22	9	9	
72	Chelminko	51-22	10	86	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
73	Chelminko	50-22	11	30	
74	Chelminko	50-22	12	31	
75	Duszniki	51-22	1	83	
76	Duszniki	51-23	2	5	
77	Duszniki	51-22	3	66	
78	Duszniki	51-22	4	67	
79	Duszniki	51-22	5	68	
80	Duszniki	51-22	6	69	
81	Duszniki	51-22	7	70	

82	Duszniki	51-22	8	71	
83	Duszniki	51-22	9	72	
84	Duszniki	51-22	10	73	
85	Duszniki	51-22	11	74	
86	Duszniki	51-22	12	75	
87	Duszniki	51-22	13	76	
88	Duszniki	51-22	14	77	
89	Duszniki	51-22	15	78	
90	Duszniki	51-22	16	79	
91	Duszniki	51-22	17	80	
92	Duszniki	51-22	18	81	
93	Duszniki	51-22	19	82	
94	Duszniki	52-23	20	20	
95	Duszniki	52-23	21	19	
96	Duszniki	52-23	22	13	
97	Duszniki	52-23	23	14	
98	Duszniki	52-23	24	17	
99	Duszniki	52-23	25	18	
100	Duszniki	52-23	26	16	
101	Duszniki	52-23	27	15	
102	Duszniki	52-23	28	20	
103	Duszniki	51-23	29	6	
104	Duszniki	51-23	30	7	
105	Duszniki	51-23	31	8	
106	Duszniki	51-23	32	9	
107	Duszniki	51-23	33	10	
108	Duszniki	51-23	34	11	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
109	Duszniki	52-22	35	9	
110	Duszniki	52-22	36	10	
111	Duszniki	52-22	37	11	
112	Duszniki	52-22	38	12	
113	Duszniki	52-22	39	13	
114	Duszniki	51-23	40	121	
115	Duszniki	51-23	42	122	
116	Grzebienisko	52-24	1	183	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
117	Grzebienisko	52-24	2	184	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
118	Grzebienisko	52-24	3	17	
119	Grzebienisko	52-24	4	14	
120	Grzebienisko	52-24	5	16	
121	Grzebienisko	52-24	6	15	
122	Grzebienisko	52-24	7	12	
123	Grzebienisko	52-24	8	9	
124	Grzebienisko	52-24	9	13	
125	Grzebienisko	52-24	10	11	

126	Grzebienisko	52-24	11	10	
127	Grzebienisko	52-24	12	20	
128	Grzebienisko	52-24	13	22	
129	Grzebienisko	52-24	14	8	
130	Grzebienisko	52-24	15	7	
131	Grzebienisko	52-24	16	6	
132	Grzebienisko	52-24	17	1	
133	Grzebienisko	52-24	18	2	
134	Grzebienisko	52-24	19	3	
135	Grzebienisko	52-24	20	4	
136	Grzebienisko	52-24	21	5	
137	Grzebienisko	52-24	22	34	
138	Grzebienisko	52-24	23	32	
139	Grzebienisko	52-24	24	31	
140	Grzebienisko	52-24	25	36	
141	Grzebienisko	52-24	26	33	
142	Grzebienisko	52-24	27	35	
143	Grzebienisko	52-24	28	37	
144	Grzebienisko	52-24	29	38	
145	Grzebienisko	52-24	30	39	
146	Grzebienisko	52-24	31	40	
147	Grzebienisko	52-24	32	25	
148	Grzebienisko	52-24	33	26	
149	Grzebienisko	52-24	34	30	
150	Grzebienisko	52-24	35	29	
151	Grzebienisko	52-24	36	18	
152	Grzebienisko	52-24	37	19	
153	Grzebienisko	52-24	38	28	
154	Grzebienisko	52-24	39	24	
155	Grzebienisko	52-24	40	23	
156	Grzebienisko	52-24	41	21	
157	Grzebienisko	52-24	42	27	
158	Grzebienisko	52-23	65	59	
159	Kunowo	51-23	1	55	
160	Kunowo	51-23	2	56	
161	Kunowo	51-23	3	57	
162	Kunowo	51-23	4	58	
163	Kunowo	51-23	5	59	
164	Kunowo	51-23	6	60	
165	Kunowo	51-23	7	61	
166	Kunowo	51-23	8	62	
167	Kunowo	51-23	9	63	
168	Kunowo	51-23	10	64	
169	Kunowo	51-23	11	65	
170	Kunowo	51-23	12	66	
171	Kunowo	51-23	13	67	
172	Kunowo	51-23	14	68	

173	Kunowo	51-23	15	69	
174	Kunowo	51-23	16	70	
175	Kunowo	51-23	17	71	
176	Kunowo	51-23	18	72	
177	Kunowo	51-23	19	73	
178	Kunowo	51-23	20	74	
179	Kunowo	51-23	21	75	
180	Kunowo	51-23	22	76	
181	Mieściska	51-23	1	81	
182	Mieściska	51-23	2	82	
183	Mieściska	51-23	3	83	
184	Mieściska	51-23	4	84	
185	Mieściska	51-23	5	85	
186	Mieściska	51-23	6	86	
187	Mieściska	51-23	7	87	
188	Mieściska	51-23	8	88	
189	Mieściska	51-23	9	89	
190	Młynkowo	51-23	1	35	Nr Rej Zab. 663/A z dnia 10.07.1969 r.
191	Młynkowo	51-23	2	36	
192	Młynkowo	51-23	3	37	
193	Młynkowo	51-23	4	38	
194	Młynkowo	51-23	5	39	
195	Młynkowo	51-23	6	40	
196	Młynkowo	51-23	7	41	
197	Młynkowo	51-23	8	42	
198	Młynkowo	51-23	9	43	
199	Młynkowo	51-23	10	44	
200	Młynkowo	51-23	11	45	
201	Młynkowo	51-23	12	46	
202	Młynkowo	51-23	13	47	
203	Młynkowo	51-23	14	48	
204	Młynkowo	51-23	15	49	
205	Młynkowo	51-23	16	50	
206	Młynkowo	51-23	17	51	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
207	Młynkowo	51-23	18	52	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
208	Młynkowo	51-23	19	53	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
209	Młynkowo	51-23	20	54	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
210	Niewierz	51-22	1	39	Nr Rej Zab. 664/A z dnia 10.07.1969 r.
211	Niewierz	51-22	2	41	
212	Niewierz	51-22	3	40	
213	Niewierz	51-22	4	38	
214	Niewierz	51-22	5	37	

215	Niewierz	51-22	6	36	
216	Niewierz	51-22	7	35	
217	Niewierz	51-22	8	27	
218	Niewierz	51-22	9	28	
219	Niewierz	51-22	10	29	
220	Niewierz	51-22	11	30	
221	Niewierz	51-22	12	31	
222	Niewierz	51-22	13	32	
223	Niewierz	51-22	14	33	
224	Niewierz	51-22	15	34	
225	Niewierz	51-22	16	42	
226	Niewierz	51-22	17	43	
227	Niewierz	51-22	18	44	
228	Niewierz	51-22	19	45	
229	Niewierz	51-22	20	46	
230	Niewierz	51-22	21	47	
231	Niewierz	51-22	22	48	
232	Niewierz	51-22	23	49	
233	Niewierz	51-22	24	50	
234	Niewierz	51-22	25	51	
235	Niewierz	51-22	26	52	
236	Niewierz	51-22	27	53	
237	Niewierz	51-22	28	54	
238	Niewierz	51-22	29	55	
239	Niewierz	51-22	30	56	
240	Niewierz	51-22	31	61	
241	Niewierz	51-22	32	84	
242	Niewierz	51-22	33	85	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
243	Niewierz	52-22	34	6	
244	Niewierz	52-22	35	7	
245	Niewierz	52-22	36	8	
246	Podrzewie	51-22	1	10	
247	Podrzewie	51-22	2	11	
248	Podrzewie	51-22	3	12	
249	Podrzewie	51-22	4	13	
250	Podrzewie	51-22	5	14	
251	Podrzewie	51-22	6	15	
252	Podrzewie	51-22	7	16	
253	Podrzewie	51-22	8	17	
254	Podrzewie	51-22	9	18	
255	Podrzewie	51-22	10	19	
256	Podrzewie	51-22	11	20	
257	Podrzewie	51-22	12	21	
258	Podrzewie	50-23	13	134	
259	Podrzewie	50-23	14	135	
260	Podrzewie	50-23	15	136	

261	Podrzewie	50-23	16	137	
262	Podrzewie	50-23	17	138	
263	Podrzewie	50-23	18	139	
264	Podrzewie	50-23	19	140	
265	Podrzewie	50-23	20	141	
266	Podrzewie	50-23	21	142	
267	Podrzewie	50-23	22	143	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
268	Podrzewie	50-22	23	32	
269	Podrzewie	50-22	24	33	
270	Podrzewie	50-22	25	34	
271	Podrzewie	50-22	26	35	
272	Podrzewie	50-22	27	36	
273	Podrzewie	50-22	28	37	
274	Podrzewie	50-22	29	38	
275	Podrzewie	50-22	30	39	
276	Podrzewie	51-23	23	1	
277	Podrzewie	51-23	24	2	
278	Podrzewie	51-23	25	3	
279	Podrzewie	51-23	26	4	
280	Podrzewie	50-22	27	40	
281	Podrzewie	50-22	28	41	
282	Podrzewie	50-22	29	42	
283	Podrzewie	50-22	30	43	
284	Podrzewie	50-22	31	44	
285	Podrzewie	50-22	32	45	
286	Podrzewie	50-22	33	46	
287	Podrzewie	50-22	BN	BN	
288	Sarbia	52-23	1	113	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
289	Sarbia	52-23	2	48	
290	Sarbia	52-23	3	47	
291	Sarbia	52-23	4	53	
292	Sarbia	52-23	5	57	
293	Sarbia	52-23	6	51	
294	Sarbia	52-23	7	52	
295	Sarbia	52-23	8	50	
296	Sarbia	52-23	9	49	
297	Sarbia	52-23	10	56	
298	Sarbia	52-23	11	54	
299	Sarbia	52-23	12	55	
300	Sarbia	52-23	13	56	
301	Sarbia	51-23	14	77	
302	Sarbia	51-23	15	78	
303	Sarbia	51-23	16	79	
304	Sarbia	51-23	17	80	
305	Sędzinko	53-23	1	22	Nr Rej Zab. 1313/A z dnia

					02.12.1971 r.
306	Sędzinko	53-23	2	21	
307	Sędzinko	52-23	3	93	
308	Sędzinko	52-23	4	94	
309	Sędzinko	52-23	5	110	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
310	Sędzinko	53-23	6	18	
311	Sędzinko	53-23	7	19	
312	Sędzinko	53-23	8	20	
313	Sędzinko	53-23	9	23	
314	Sędzinko	53-23	10	24	
315	Sędzinko	53-23	11	25	
316	Sędzinko	53-23	12	28	
317	Sędzinko	53-23	13	27	
318	Sędzinko	53-23	14	26	
319	Sędzinko	53-23	15	17	
320	Sędzinko	53-23	16	16	
321	Sędzinko	53-23	17	30	
322	Sędzinko	53-23	18	31	
323	Sędzinko	53-23	19	32	
324	Sędzinko	53-23	20	29	
325	Sędzinko	52-23	21	107	
326	Sędzinko	52-23	22	102	
327	Sędzinko	52-23	23	109	
328	Sędzinko	52-23	24	106	
329	Sędzinko	52-23	25	105	
330	Sędzinko	52-23	26	104	
331	Sędzinko	52-23	27	103	
332	Sędzinko	52-23	28	96	
333	Sędzinko	52-23	29	97	
334	Sędzinko	52-23	30	99	
335	Sędzinko	52-23	31	100	
336	Sędzinko	52-23	32	101	
337	Sędzinko	52-23	33	108	
338	Sędzinko	52-23	34	87	
339	Sędzinko	52-23	35	84	
340	Sędzinko	52-23	36	85	
341	Sędzinko	52-23	37	86	
342	Sędzinko	52-23	38	88	
343	Sędzinko	52-23	39	89	
344	Sędzinko	52-23	40	91	
345	Sędzinko	52-23	41	90	
346	Sędzinko	52-23	42	92	
347	Sędzinko	52-23	43	95	
348	Sędzinko	52-23	44	98	
349	Sędzinko	52-23	64		
350	Sędziny	52-23	2	26	

351	Sędziny	52-23	1	114	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
352	Sędziny	52-23	3	23	
353	Sędziny	52-23	4	25	
354	Sędziny	52-23	5	24	
355	Sędziny	52-23	6	22	
356	Sędziny	52-23	7	27	
357	Sędziny	52-23	8	43	
358	Sędziny	52-23	9	44	
359	Sędziny	52-23	10	45	
360	Sędziny	52-23	11	46	
361	Sędziny	52-23	12	42	
362	Sędziny	52-23	13	40	
363	Sędziny	52-23	14	38	
364	Sędziny	52-23	15	37	
365	Sędziny	52-23	16	36	
366	Sędziny	52-23	17	35	
367	Sędziny	52-23	18	34	
368	Sędziny	52-23	19	33	
369	Sędziny	52-23	20	31	
370	Sędziny	52-23	21	32	
371	Sędziny	52-23	22	30	
372	Sędziny	52-23	23	41	
373	Sędziny	52-23	24	29	
374	Sędziny	52-23	25	39	
375	Sędziny52-23	52-23	26	28	
376	Sędziny	52-23	29	126	
377	Sędziny	52-23	30	127	
378	Sękowo	50-23	1	149	
379	Sękowo	50-23	2	150	
380	Sękowo	50-23	3	151	
381	Sękowo	50-23	4	152	
382	Sękowo	50-23	5	153	
383	Sękowo	50-23	6	154	
384	Sękowo	50-23	7	155	
385	Sękowo	50-23	8	156	
386	Sękowo	50-23	9	157	
387	Sękowo	50-23	10	158	
388	Sękowo	50-23	11	159	
389	Sękowo	50-23	12	160	
390	Sękowo	50-23	13	161	
391	Sękowo	50-23	14	162	
392	Sękowo	50-23	15	163	
393	Sękowo	50-23	16	164	
394	Sękowo	50-23	17	165	
395	Sękowo	50-23	18	166	
396	Sękowo	50-23	19	167	

397	Sękowo	50-23	20	168	
398	Sękowo	50-23	21	169	
399	Sękowo	50-23	22	170	
400	Sękowo	50-23	23	171	
401	Sękowo	50-23	24	172	
402	Sękowo	50-23	25	173	
403	Sękowo	50-23	26	174	
404	Sękowo	50-23	27	175	
405	Sękowo	50-23	28	176	
406	Sękowo	50-23	29	177	
407	Sękowo	50-23	30	178	
408	Sękowo	50-23	31	179	
409	Sękowo	50-23	32	180	
410	Sękowo	50-23	33	181	
411	Sękowo	50-23	34	182	
412	Sękowo	50-23	35	183	
413	Sękowo	50-23	36	184	
414	Sękowo	50-23	37	185	
415	Sękowo	50-23	38	186	
416	Sękowo	50-23	39	187	
417	Sękowo	50-23	40	188	
418	Sękowo	50-23	41	189	
419	Sękowo	50-23	42	190	
420	Sękowo	50-23	43	191	
421	Sękowo	50-23	44	192	
422	Sękowo	50-23	45	193	
423	Sękowo	50-23	46	194	
424	Sękowo	50-23	47	195	
425	Sękowo	50-23	48	196	
426	Wierzeja	52-24	1	181	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
427	Wierzeja	52-24	2	182	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
428	Wierzeja	52-24	3	177	
429	Wierzeja	52-24	4	176	
430	Wierzeja	52-24	5	178	
431	Wierzeja	52-24	6	175	
432	Wierzeja	52-24	8	174	
433	Wierzeja	52-24	9	173	
434	Wierzeja	52-24	10	180	
435	Wierzeja	52-24	11	179	
436	Wierzeja	52-23	12	65	
437	Wierzeja	52-23	13	64	
438	Wierzeja	52-23	14	63	
439	Wierzeja	52-23	15	71	
440	Wierzeja	52-23	16	72	
441	Wierzeja	52-23	17	73	

442	Wierzeja	52-23	18	61	
443	Wierzeja	52-23	19	62	
444	Wierzeja	52-23	20	60	
445	Wierzeja	52-23	21	66	
446	Wierzeja	52-23	22	67	
447	Wierzeja	52-23	23	68	
448	Wierzeja	52-23	24	69	
449	Wierzeja	52-23	25	70	
450	Wierzeja	52-23	26	124	
451	Wierzeja	52-23	27	125	
452	Wilczyna	51-23	1	12	
453	Wilczyna	51-23	2	13	
454	Wilczyna	51-23	3	14	
455	Wilczyna	51-23	4	15	
456	Wilczyna	50-23	5	144	
457	Wilczyna	50-23	6	145	
458	Wilczyna	50-23	7	146	
459	Wilczyna	50-23	8	147	
460	Wilczyna	50-23	9	148	
461	Wilczyna	51-23	10	16	
462	Wilczyna	51-23	11	17	
463	Wilczyna	51-23	12	18	
464	Wilczyna	51-23	13	19	
465	Wilczyna	51-23	14	20	
466	Wilczyna	51-23	15	21	
467	Wilczyna	51-23	16	22	
468	Wilczyna	51-23	17	23	
469	Wilczyna	51-23	18	24	
470	Wilczyna	51-23	19	25	
471	Wilczyna	51-23	20	26	
472	Wilczyna	51-23	21	27	
473	Wilczyna	51-23	22	28	
474	Wilczyna	51-23	23	29	
475	Wilczyna	51-23	24	30	
476	Wilczyna	51-23	25	31	
477	Wilczyna	51-23	26	32	
478	Wilczyna	51-23	27	33	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
479	Wilczyna	51-23	28	34	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
480	Wilkowo	52-24	1	170	
481	Wilkowo	52-24	2	171	
482	Wilkowo	53-23	3	37	
483	Wilkowo	53-23	4	34	
484	Wilkowo	53-23	5	33	
485	Wilkowo	53-23	6	35	
486	Wilkowo	52-24	7	172	

487	Wilkowo	53-23	7	36	
488	Wilkowo	53-23	8	38	
489	Wilkowo	53-23	9	39	
490	Wilkowo	52-23	10	115	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
491	Wilkowo	52-23	11	116	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
492	Wilkowo	52-23	12	117	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
493	Wilkowo	52-23	13	79	
494	Wilkowo	52-23	14	80	
495	Wilkowo	52-23	15	81	
496	Wilkowo	52-23	16	78	
497	Wilkowo	52-23	17	76	
498	Wilkowo	52-23	18	75	
499	Wilkowo	52-23	19	74	
500	Wilkowo	52-23	20	77	
501	Wilkowo	52-23	21	83	
502	Wilkowo	52-23	22	82	
503	Wilkowo	52-23	31		
504	Zakrzewo	52-23	1	112	Stanowisko archiwalne zweryfikowane negatywnie
505	Zakrzewo	52-23	2	3	
506	Zakrzewo	52-23	3	4	
507	Zakrzewo	52-23	4	2	
508	Zakrzewo	52-23	5	1	
509	Zakrzewo	52-23	6	5	
510	Zakrzewo	52-23	7	6	
511	Zakrzewo	52-23	8	7	
512	Zakrzewo	52-23	9	8	
513	Zakrzewo	52-23	10	9	
514	Zakrzewo	52-23	12	10	
515	Zakrzewo	52-23	11	11	
516	Zakrzewo	52-23	13	12	

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Uzasadnienie

Zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 z późn. zm.) do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 poz. 840 z późn. zm.), która nałożyła na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania na okres 4 lat programów odpowiednio przez samorzady wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Na podstawie ww. przepisu, Wójt Gminy Duszniki sporządził „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Duszniki na lata 2023-2026”.

Pismem z dnia 02 maja 2023 r. nr WWKZ.5120.1074.4.2023 Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków zaopiniował pozytywnie przedstawiony „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Duszniki na lata 2023-2026”.

Powyższy „Program” stanowi kontynuację programu opracowanego na lata 2019-2022.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki.

Realizacja uchwały nie wiąże się z żadnymi skutkami finansowymi dla budżetu gminy.

Z powyższych względów przyjęcie uchwały uważa się za zasadne.